

IV. 3136

Lucrul de mână

în

*scoalele de băieți și în institutul
pedagogic.*

(Raport prezentat în urma însărcinării ven. consistor archidieceșan,
corpului profesoral dela seminarul „Andreian.”)
BCU Cluj / Central University Library Cluj

De

Dr. D. P. Barcianu.

Demetriu Popovici

Sibiu, 1885.

Tiparul Institutului tipografic, societate pe acții.

Lucrul de mână

în

scoalele de băieți și în institutul pedagogic.

(Raport prezentat în urma însărcinării ven. consistor archidieceșan,
corpului profesoral dela seminarul „Andreian.”)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De

Dr. D. P. Barcianu.

BCU Cluj-Napoca



RBCFG202001353

Sibiu, 1885.

Tiparul Institutului tipografic, societate pe acții.

BCU Cluj / Central Library Cluj



Întrebarea despre introducerea lucrului profesional în institutul pedagogic archidieceșan s'a ivit la noi mai înainte în sesiunea sinodală din anul 1878, când deputatul sinodal Ioan cav. de Pușcariu făcuse propunerea: „Sinodul decide, că e de lipsă a se introduce la institutul pedagogic archidieceșan, instrucțiunea practică de meseriile potrivite poporului archidieceșan, prin urmare consistorul archidieceșan se îndrumă a studia acest obiect și a pregăti un proiect pentru atingerea acestui scop“. Lipsind o motivare mai de aproape a propunerii, ea în scurtimea ei laconică, a lăsat pre consistor în nedumerire asupra intențiilor propunătorului și asupra modalității cum se se facă preparativele pentru punerea în lucrare, și corpul profesoral dela seminarul „Andreian“, căruia se dăduse spre studiere cestiunea, fiind și el prea puțin orientat, nu a putut face nici o propunere pentru executare, astfel că sinodul archidieceșan în sesiunea sa din anul 1880 sub Nr. 83 prot. a decis, că „acum odată, nu se poate face nimic în această privință“.

În sesiunea sinodală a anului 1883, subsemnatul, ca deputat sinodal, a resuscitat idea într'o propunere motivată, precisând modalitatea studierii cestiunii și necesitatea introducerii lucrului de mână nu numai în institutul pedagogic, ci și în școlile de băieți. Propunerea a fost de următorul cuprins:

„Având în vedere, că școala ca institut de creștere, are să contribuie la dezvoltarea omilaterală a elevilor,

„prin urmare a desvolta nu numai partea intelectuală
 „și morală, ci și partea materială prin însușirea de
 „dexterități;

„având în vedere, că în general toate scoalele
 „și în special scoalele noastre românesci până bine de
 „curând atențiunea și-au îndreptat-o cu deosebire asupra
 „desvoltării facultăților intelectuale și morale, asupra
 „însușirii de cunoștințe și mai puțin, sau de loc nu
 „asupra modului, cum cunoștințele teoretice se se *aplice*
 „în și pentru viața de toate zilele;

„având în vedere, că școala pentru a-și îndeplini
 „chemarea sa, nu poate să desconsidere legătura, în
 „care ea trebuie să stea în viața practică, ci ea trebuie
 „să influențeze asupra vieții poporului și desvoltarea
 „vieții poporului să influențeze asupra desvoltării școlii;

„este de neapărată trebuință ca factorii legislative
 „în treburile școlare ale archidiecezei să facă dispozițiuni
 „pentru introducerea învățământului profesional în școa-
 „lele noastre populare și prin urmare și în institutul
 „pedagogic.

„Luând în deaproape considerare desvoltarea, ce
 „instrucțiunea în învățământul profesional a luat în alte
 „țări mai înaintate și chiar în patria noastră, precum
 „și foloasele, ce au rezultat din acel învățământ, atât
 „pentru școală, cât și pentru școlari, în privința ade-
 „văratei lor desvoltări omnilaterale și și pentru viața
 „economică politică a poporului, va trebui ca și noi să
 „luăm în considerare cestiunea învățământului profesional
 „și să facem dispozițiuni pentru introducerea lui în
 „institutele noastre de învățământ.

„Pentru a pute face însă în această direcțiune
 „dispozițiuni practice și practicabile, cestiunea trebuie
 „bine studiată din toate punctele de vedere“.

Spre acest scop deci :

- a) „Venerabilul sinod să autorizeze pre consistor a
 „exmiste din sinul seu, sau și afară din gremiu,
 „vre-o persoană capabilă, care să studieze cestiunea
 „învățământului profesional în scoalele noastre, atât
 „în mod teoretic, cât și în mod practic prin parti-
 „ciparea la vre unul din cursurile practice de
 „6 săptămâni, instituite în mai multe locuri în
 „Germania și alte țeri.
- b) „Să pună la dispozițiune spre acest scop în bud-
 „getul anului viitor o sumă de 300 până 400 fl.
 „pentru acoperirea speselor cu exmisiunea amintită
 „în punctul precedent.
- c) „Pe basa experiențelor câștigate atât pe cale teo-
 „retică, cât și pe cale practică, să se presente
 „sinodului un proiect motivat despre modalitatea,
 „cum învățământul profesional să se introducă și
 „la noi, atât în scoalele poporale, cât și în insti-
 „tutul pedagogic“.

Venerabilul consistor archidieceșan, căruia sinodul a transpus cestiunea spre studiere și raportare, prin hotărîrea ddto 26 Iulie 1884 Nr. 3331 scol. prezentată la 3 Septemvrie 1884, a cerut părerea corpului profesoral dela seminarul „Andreian“ în cauza des amintită, cu adausul ca corpul profesoral să prezenteze raportul seu astfel, ca, începând cu anul scol. 1884/5, învățământul profesional să se poată introduce între obiectele de învățământ ale institutului pedagogic.

Corpul profesoral a exmis o comisiune în persoanele profesorilor Ioan Popescu, Dr. Ioan Crișan și Dr. D. P. Barciănu, care din parte-și a însărcinat pe cel din urmă cu prezentarea unui studiu asupra cestiunii învățământului profesional. Acest studiu s'a prezentat comisiunii în cuprinsul ce urmează, și deoare-ce

în propunerea făcută în sinod, din motiv, că lucrările intenționate aparțin mai mult sau mai puțin unor *profesiuni*, nu tocmai deplin corespunzător scopului scoalei, acest nou ram de învățământ a fost numit *învățământ profesional*, studiului s'a dat numirea mai corespunzătoare scopului: „*Lucrul de mână în scoalele de băieți și în institutul pedagogic*“.

I.

Înainte de a intra în meritul cauzei, dând răspuns la întrebarea: dacă este sau nu este de folos a se introduce în scoalele primare și în institutul pedagogic o nouă specialitate de învățământ, care să aibă de scop cultivarea dexterității manuale, până acum cu totul negleșă, va trebui să ne lămurim asupra scopului, ce urmăresc scoalele primare și asupra mijloacelor, prin cari ele lucră la atingerea aceluși scop, căci după acest răspuns vom ave să constatăm și pozițiunea, ce față cu noua specialitate de învățământ vor ocupa institutele pedagogice, cari pregătesc puterile didactice pentru scoalele primare. Lămuriri asupra scopului și asupra mijloacelor folosite, vom pute înțelege, dacă scoala a realizat în adevăr scopul seu, în total sau numai în parte, și dacă a întrebuintat toate mijloacele pentru a ajunge la țintă, sau dacă nu l-a realizat, din ce cauză nu, și ce mijloace nu a folosit, pre cari ar fi trebuit să le folosească. După-ce astfel vom ave la îndemână răspunsul, ce la ori-ce cestiune scolară, numai acea știință ni-l poate oferi, care se ocupă cu cunoascerea facultăților ființei omenesci și cu dezvoltarea lor armonică prin instrucțiune și disciplină, adică pedagogia, vom căuta să arătăm, în trăsături principale, dezvoltarea istorică a învățământului în lucrul de mână în scoalele de băieți, apoi foloasele ce ar resulta din introducerea acestei specialități de învățământ și în fine, modali-

tatea, după care ar fi să se procedă la punerea ei în executare.

Scoalele de ađi urmăresc două ținte și anunit: unele cele mai numeroase, nisuesc a da tinerimei, ce le cercetează, o cultură generală, prin care ființa omenească să fie dezvoltată în mod armonic în toate direcțiunile astfel, ca cei, cari au dobândit o astfel de cultură, să afile într'insa elementele trebuincioase pentru a putè zidi mai departe, fie ori-care specialitatea sau chemarea, ce ar cultiva în vieată; altele cele mai puține la număr, nisuesc a da elevilor, ce le cercetează cunoscințe și dexterități speciale, cari sânt de folos numai în o anumită chemare. Categoriei prime aparțin mai ales scoalele primare, civile și gimnasiile, categoriei a doua mai ales scoalele de meserii, de industrie, de silvicultură, de agricultură, specialitățile academice ș. a. Aici, unde va fi vorba despre lucrul de mână, încât el este mijloc pentru dobândirea unei culturi adevărate omnilaterale, armonice, de sine se înțelege, că numai acele scoale pot fi luate în considerare, cari răspund trebuințelor generale tuturor oamenilor, dând pregătire fundamentală pentru toate scoalele de specialitate, deci în cele următoare mai ales pe ele le vom ave în vedere când vorbim despre introducerea lucrului de mână și despre însemnătatea lui.

Scoalele menite a da cultură generală și mai ales scoalele primare, după cum îndeobște este cunoscut, țintesc la atingerea scopului prin *instrucțiune și prin conducere sau disciplină*. Prin instrucțiune lucră asupra dezvoltării intelectului prin semne, prin forme și prin lucruri (adecă prin obiectele de învățământ ce aparțin grupelor limbistice, matematice, istorice și istorice-naturale), dedând în același timp pe elev la *activitate*. Dacă însă această lucrare s'ar mărgini aici, n'ar fi nici o deosebire între scoalele de categoria primă și între

cele de specialitate, căci și aceste tot prin semne, forme și lucruri contribuie la dezvoltarea elevilor lor. Deosebire esențială însă există între aceste două categorii de scoale, anume prin stăruința ce pun cele de categoria primă, ca prin învățământ să contribuie la *buna educațiune* a elevilor; buna educațiune însă se manifestă mai ales în *formarea și consolidarea caracterului*. Formarea și consolidarea caracterului în direcțiune bună este scopul final, la care nisuesc scoalele menite a da cultură generală, armonică și valoarea obiectelor de învățământ în aceste scoale se taxează după gradul, în care ele sînt în stare a contribui la formarea și consolidarea caracterului. Fiind vorba despre introducerea lucrului de mână, între celelalte obiecte de învățământ ale scoalelor pentru cultură generală, va trebui ca și pentru el să statorim gradul, în care va contribui la formarea și consolidarea caracterului, căci numai așa i se poate acorda dreptul de încetățănire între celelalte obiecte de învățământ, sancționate prin us îndelungat și prin verdictul științei pedagogice. Pentru a stabili dar' și pentru lucrul de mână valoarea caracterului, va trebui să ne oprim puțin la acțiunea învățământului în general asupra dezvoltării intelectuale și morale ale elevului.

Învățământul are de scop mai apropiat formarea de noțiuni clare și exacte și de șiruri de noțiuni, cari la o altă fac ceea-ce numim inteligență. Noțiunile câștigate prin intuițiune, adică prin privirea semnelor, formelor și lucrurilor și prin ocuparea cu ele, produc în noi, în cele din urmă nisuința cătră un lucru, care ne promite satisfacerea trebuințelor noastre, sau nisuința de a ne depărta dela el, dacă ne încredințăm, că nu ne poate procura această satisfacere. Aceste nisuințe sînt basa acelei părți a ființei noastre, care se cuprinde în numirea de *sentimente*. Sentimentele, conduse la o dezvoltare armonică, sînt elemente din care se formează

caracterul, care nu este altceva decât *stăruința voinței în o direcțiune îndreptată spre ce este bun și nobil*. Deoarece-ce însă, chiar fiind intuițiunea bogată, noțiunile clare și exacte și prin urmare voința bine întemeiată, totuși cu timpul venind idei nouă, ele întunecă pe cele vechi, s'ar face cu neputință continuarea ideilor în un șir neîntrerupt prin ceea-ce s'ar zădărnici dezvoltarea caracterului ca un întreg bine alcătuit. Pentru a în-lătura efectele acestei discontinuități este necesar să dedăm pre elev de timpuriu a pune pret pre ceea-ce a învățat și a înțeles, căci lipsind această apreciere, copilul nu se va ocupa el din propriul indemn mai departe cu un obiect sau altul, nu va fi activ, va să dăcă nu va avè *interesul* pedagogic, care îl mână înainte și îl face chiar să învingă greutăți însemnate, numai pentru a ajunge în posesiunea cunoștințelor dorite. Fiind aprețiarea valorii lucrului și stăruința de a se ocupa și mai departe cu lucrul odată aprețiat, întocmai ca și voința, un act de nisuință, aprețiarea, stăruința și voința se apropie unele de altele și adăugând încrederea firmă, că obiectul spre care nisuim este realizabil, nisuința se preface în voință și așa dezvoltarea intelectului influențează dezvoltarea caracterului; cu alte cuvinte se produce aceea ce numim învățământ educativ. Cu cât învățătorul va reuși a spori mai mult activitatea proprie a elevului, și independența cugetării și voinței lui prin aceea, că îl conduce la o adevărată aprețiare, cu atât mai mult va contribui la formarea caracterului lui. Voim dar' să influențăm asupra formării caracterului, trebuie să-i dăm cuiva alte noțiuni, alte cugetări, alte nisuințe și alte aprețări.

Luând acum în privire, că ideile noastre isvoresc din conviețuire cu alții și din experiență, ajungem a distinge și șese feluri de interes pedagogic, 3 corespunzând grupei ideilor isvorite din conviețuire, adecă

interesul simpatic, social și religios, și 3 corespunzând grupei ideilor isvorite din experiență adică interesul empiric, speculativ și estetic, cel empiric mai ales la cunoașterea obiectelor din natură și gruparea lor, cel speculativ la experimentele fizice, chimice ș. a., cel estetic la combinarea formelor și colorilor. Cercetând deci din punctul de vedere al interesului pedagogic valoarea obiectelor de învățământ aflăm, că grupele cari servesc scopului educațiunii pot fi grupa obiectelor istorice-limbistice pe de o parte, și grupa obiectelor istorice-naturale-matematice pe de altă parte. Și numai acel învățământ se va apropia de țintă, care îmbină amândouă aceste grupe, deoarece cunoscințele câștigate în o grupă nu fac absolut capabil pentru progres în cealaltă grupă, după cum se susținea din partea celor ce apăsau așa numita cultură formală.

Privind pe baza celor tocmai desfășurate instrucțiunea precum se predă azi în scoalele primare, ne convingem că, învățământul, ținând a fi educativ, a cultivat, ce e adevărat, amândouă grupele amintite mai sus, dar' nu a tras tot folosul ce 'l-ar fi putut trage din ele și n'a folosit toate mijloacele, ce ele oferă pentru ajungerea mai perfectă și mai cu înlesnire a scopului prefapt. S'a dat deosebită îngrijire culturii intelectului, cu scop de a se influența cultura caracterului, însă intelectul constituind numai o parte a ființei omenesci, cultura lui, față cu întregul ființei omenesci, a' dus la unilateralitate, ear' unde există unilateralitate nu este dezvoltare armonică, și unde nu este dezvoltare armonică, nici despre adevărată formare a caracterului nu poate fi vorba. Învățătura dar', deși contribuie la dezvoltarea facultăților noastre intelectuale și prin ele la dezvoltarea simțemintelor, dorințelor și năzuințelor, numai dacă ajunge a supune toate raționamentului adevărat poate contribui la dezvoltarea caracterului.

Chiar și așa însă, fiind lucrarea ei unilaterală, nu ne dă garanță pentru atingerea neîndoielnică a rezultatului dorit. Căci se nu perdem din vedere că spiritul se manifestă numai prin organe fizice și numai în cât aceste organe sunt deprinse a executa cu promptitudine ordinele spiritului, este cu puțință o mai spornică înaintare intelectuală și o mai trainică formațiune a caracterului. Aceasta este partea unde scoala până acum a lucrat prea puțin. Ea a purtat prea puțin grije de deprinderea organelor fizice ale spiritului. Sânt numai câțiva ani de când s'au introdus grădinile școlare, cu scop de a deprinde pe elevii școlii primare cu unele lucrări de prima necesitate în agricultură, nu e de mult, de când s'a stăruit cu tot dinadinsul pentru introducerea în aceleași școli a gimnasticii și a desenului, cari urmăresc aceeași țintă, sporirea dexterității organelor fizice, cu scop de a contribui și prin ea la o mai perfectă dezvoltare intelectuală și morală. Toate aceste sânt încă numai începuturi, și le lipsesc fundamentul metodic, pentru-ca ele în școlile noastre să aibă folosul dorit. Chiar pentru cazul, când ele ar fi metodic bine reprezentate, nu ne-am pute mărgini aci, ci ar trebui să facem un pas mai departe. Căci școala de până acum, cultivând cu predilecțiune intelectul a sporit în măsură deosebit de mare receptivitatea, în același timp, în care a neglijat aproape cu totul productivitatea. Acela însă, care tot primesce, fără a produce și a da și el ceva din al seu pentru alții, va fi un membru puțin folositor al societății omenesci. Oamenii produși de școala de azi, îndreptați cu cugetul lor prea mult asupra vieții interioare, și prea puțin abili pentru practica vieții, își perd cu timpul interesul pentru realitatea ce îi încungiuă și devin oameni visători, cari, absenți cu spiritul din această viață, nu-'și mai află nici condițiile pentru existența lor în această lume reală.

Din acest motiv s'au ridicat grele învinuiri în contra scoalei și dacă ea, ca instituțiunea menită pentru promovarea culturii și prin aceasta pentru promovarea fericirii masei poporului, nu va lua considerare la trebuințele vieții, ea își va perde în detrimentul intereselor ce voesc să cultive, influența ce are să exercite chiar asupra vieții poporului. În viața individului însă, întocmai ca și în a colectivității indiviților, adică în societatea omenească, lucrul de mână ocupă unul din locurile cele mai de frunte dintre ocupațiunile omului, și pe dezvoltarea lui se bazează bunăstare materială, și și cea intelectuală și morală atât a indiviților, cât și a societății. Și dacă noi în școală cultivăm multe specialități, dela cari nici pe departe în viață nu tragem folosul ce-l putem trage din lucrul de mână, pentru ce oare tocmai acest lucru de mână, în școală să-l nesocotim? Filosoful și pedagogul Herbart dice în scrierea sa asupra metodelui lui Pestalozzi dezvoltat în opul „Cum își învață Gertruda copiii” între altele: *„Fără îndoială învățământul cel mai necesar trebuie să fie acela, care învață pre oameni ceea-ce le este mai de trebuință. Ceea-ce este mai de trebuință e necesar sau pentru ființa lor fizică sau pentru cea morală; pentru cea fizică, ca să-și câștige mijloacele de traiu, pentru cea morală, ca să cunoască și să știe a-și împlini datorințele sale ca cetățean, ca părinte, ca soț. Categoriile prime aparțin agricultura, fabricile și lucrul în general, categoriile a doua religia, moralul, noțiuni despre drepturile și datorințele civile. Și în adevăr, fie-care om, care nu voesc să fie un consumător netrebnic, o ființă ce nu-și cunoaște datoria și dreptul seu, trebuie să primească instrucție în amândouă categoriile“.* Ear' în pedagogia sa generală se exprimă astfel: *„Cu obicnuitele unelte ale mesarilor fie-care copil mai înaintat în vârstă și fie-care june ar trebui să știe*

manipula, tot așa de bine ca și cu linealul sau compasul. Dexterități mecanice adeseori ar fi mai folositoare, decât exerciții gimnastice. Căci acele servesc dezvoltării intelectuale, acestea corpului. În scoale civile ar trebui să se aște ateliere, cari nu trebuie să fie tocmai scoale de specialitate. Și fie-care om să învețe a-și folosi mâinile. Mâna ocupă un loc de onoare lângă limbă, contribuind a ridica pre om din animalitate“.

Dacă am lua însă în privire numai trebuințele vieții practice, și din ele am deduce necesitatea lucrului de mână în școală, tot s'ar mai pute face obiecțiuni în contra introducerii lui, căci trebuințele vieții fiind multe, toate ar reclama oare-care proviziune în școală, astfel că în urmă am face din ea un *mixtum compositum* de tot felul de ocupațiuni, cari ar zădărnici cu totul ajungerea scopului ei ideal. Lucrul de mână însă mai are și alte temeiuri, mai puternice, cari îl spriginesc în cererea de a fi introdus în școală între celelalte obiecte de învățământ.

Lucrul de mână în diferitele sale modificări făcând pe elev să se ocupe cu multe feluri de materialuri, să le combine în multe feluri, să pună preț pe ceea-ce produce prin munca sa, va servi în școală cu deosebire interesului empiric, celui speculativ și celui estetic. Pentru a pute reproduce în diferite materialuri obiectele de model ce se pun înaintea elevului, este neapărat de trebuință, ca elevul să cunoască foarte bine materialul în înfățișările și în însușirile sale, și astfel el trebuie să le întuească foarte de aproape. Cu cât însă intuițiunea în obiectele de învățământ este mai bine executată, cu atât mai clare și mai precise vor fi noțiunile ce ni le procurăm, și lucrul de mână silindu-ne vrând nevrând la o intuițiune cât se poate mai intensivă, va avea același efect ca și celelalte obiecte de învățământ, tractate în mod metodic. Ocupațiunea

cu lucrul de mână însă nu numai că va contribui, prin intuițiunea intensivă ce recere, la formarea de noțiuni clare, ci va promova mai ales și formarea de serii de idei, asupra materialului, însușirilor lui, modul de prelucrare, obiectele diferite confecționate din el, folosul lor ș. a. Seriile de idei constituie, după cum îndeobște este cunoscut, adevărata comoară neperitoare a spiritului nostru și cu cât aceste serii sînt mai bogate și mai variate, cu atît mai strîns legată este și cugetarea noastră, și cu cât ea este mai bine întemeiată, cu atît mai ușor se poate influența asupra formării năzuințelor, a voinței și prin ele asupra caracterului. Organul principal al productivității noastre este mîna; ea prin deprindere se perfecționează în mod admirabil și reagează asupra dezvoltării spiritului, astfel că cultivînd dexteritatea mînei, ne deschidem calea pentru o mulțime de experiențe nouă, cari nu pot trece fără a lăsa urme în spiritul nostru. Oamenii, cari dispun de o dezvoltată dexteritate a mînilor lor, sînt în condițiuni de altcum asemenea, totdeauna mai înaintați în cultură, decît cei, cărora această dexteritate le lipsește. O privire asupra vieții popoarelor, la cari lucrul de mână se bucură de o cultivare intensivă, ne ilustrează pe deplin această aserțiune, căci cu toții știm că ele nu numai în privința intelectuală, ci și în cea morală și materială sînt superioare popoarelor, cari n'au ajuns a cultiva, după cum trebuie, lucrul de mână.

Examinat dar' lucrul de mână din punct de vedere al pedagogiei pe valoarea lui pentru dezvoltarea intelectului și al caracterului, el ni se presentă cel puțin tot de aceeași valoare, ca și obiectele de învățămînt teoretice, adoptate pînă acum. Dacă la aceste vom mai adăuga, că ocupațiunea cu lucru de mână dedă pe elev la ordine, la punctualitate, la acurateță și la exactitudine, că prin aceasta îl feresce de umbletele pustii,

cari sînt începutul multor defecte morale în educațiune, că înlesnesce controla asupra cugetărilor și judecăților sale, arătînd prin nereușirea lucrului, greșelile ce s'au făcut în combinațiune la facerea planului lucrului, că contribuie în mod însemnat prin terenul ce-'l ofere pentru combinațiuni nouë la executarea unui lucru în diferite moduri, la cugetare independentă și lucrare independentă, — adăugem tot atâtea motive puternice în favorul introducerii lucrului de mână în scoalele de băieți, ca mijloc puternic pentru promovarea educațiunii.

S'ar pute însă chiar și acum face obiecțiunea, că introducînd în planul de învățămînt de ađi, altcum destul de încărcat, încă o nouă specialitate, am contribui și mai mult la încărcarea elevilor preste puterile lor, ceea-ce ar fi în detrimentul desvoltării lor intelectuale și fizice. Față cu această obiecțiune destul de serioasă, ar trebui să stăm pe gînduri să ne ridicăm graiul în favorul lucrului de mână în școală. Din norocire însă lucrul de mână, ca o ocupațiune mai mult mecanică, nu numai că nu va îngreuna pe elevi, ci din contră silindu-'i a schimba ocupațiunea intensivă intelectuală, ce li se impune prin celelalte obiecte de învățămînt, cu o ocupațiune de natură mai ales mecanică, fi va distra, le va reîmprospăta spiritul obosit și amortit prin prea multă muncă intelectuală și îi va face chiar și pentru aceste ocupațiuni cu spiritul earăși mai prietori redându-le elasticitatea perdută. Afară de aceste, lucrul de mână cerînd mișcări și încordări multilaterale ale organelor corpului, în aer mai liber și mai curat, decât al saletor de prelegere, va contribui în mod însemnat la conservarea sănătății, mult periclitată prin lucrarea unilaterală și adese făcută în condițiuni igienice foarte puțin priincioase.

Din ori-care parte dar' am privi lucrul de mână, față cu scopul ce urmărește școala, adevărată educațiunea

prin învățământ, rezultă că el se poate pune în efectele sale bune, alături de celelalte obiecte de învățământ. Prin urmare, chiar pornind de la vederile pedagogiei, nu numai că nu se pot pune pedeci, ci din contră mai ales se recomandă introducerea lucrului de mână în scoalele de băieți, ca factor esențial al unei bune educațiuni.

Ar rămâne acum să arătăm cum lucrul de mână se se aducă în legătură cu celelalte obiecte de învățământ ale scoalei pentru cultura generală, în ce întindere se se predee și ce specialități anume se se cultive în scoalele amintite. Asupra acestora însă mai cu înlesnire ne vom pute pronunța, după ce vom fi arătat dezvoltarea istorică a cestiunii lucrului de mână în scoale și foloasele lui pentru viața practică a poporului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Primele amintiri despre lucrul de mână ca ocupațiune folositoare pentru copii acasă și în școală, le aflăm la vestitul pedagog al secolului XVII. Amos Comenius. În opul seu „*Didactica magna*” vorbind despre măiestria ce copilul are să-și însușească în școală, dice: „*Măiestria recere trei lucruri: 1) un model sau o idee, care reprezintă forma exterioară, pe care măiestrul o privește și încearcă a o reproduce întocmai; 2) materia, căreia să se dea forma modelului; 3) uneltele, cu ajutorul cărora să se facă reproducerea. Instrucțiunea în măiestrie — fiind date uneltele, materia și modelul — cere 1) o bună întrebuințare a modelului, a materiei, a uneltelor; 2) conducere abilă și 3) deprinderi repetite.*” Urmează apoi regulile speciale pentru întrebuințare, pentru conducere și deprindere. Ear' la alt loc în aceeași scriere în capitolul intitulat: „*Informatorul etății copilăriei*” se exprimă astfel: „*Copiii*

să se deprindă și cu lucrul și cu continuă ocupațiune, fie lucrul serios sau și numai jocuri potrivite, ca astfel să fie feriți de urîtul, ce rezultă din lipsă de ocupațiune. Ear' copiii mai în vîrstă, să cunoască dintre meserii pe cele mai de căpetenie, fie pentru a nu rămînè în prea mare necunoscînță asupra celor ce se petrec în viața omenească, fie ca să se cunoască mai ușor aplicarea fie-căruia pentru o anumită specialitate."

Medicul englez Locke, vestit scriitor filosofic și pedagogic, contimporan al lui Comenius, aprenând însemnătatea dexterității ce se dobîndesce prin exercițiul în lucrul de mîna, voesce să vadă pe copii deprin-dîndu-se în această direcțiune, mai ales din motivul, că lucrările aceste, sîvîrșite în aer liber, contribue la întărirea sănătății și la recreare după oboseala provenită din încordare prea mare la lucruri intelectuale. Cu deosebire recomandă grădinaritul, lucruri de lemnărit, de mesar și de strugar.

Din un punct de vedere mai înalt filosofic și pedagogic, privesce lucrul de mîna J. J. Rousseau, în opera sa reformatoare „Emile“, sau „Despre educațiune.“ El atribue lucrului de mîna o în-semnătate eminent educativă, dicînd, că noțiunile, cari le câștigăm prin ocupațiunea cu obiecte și prin dexteri-tăți, sînt mult mai clare, decît cele dobîndite numai prin comunicațiunea altora, făcută prin graiu. Căci nu numai că mintea copilului se va deda a nu se supune orbesce unei autorități, ci lucrînd și cercetînd însași, va deveni mai capabilă a afla relațiuni nouë între obiecte, combinațiuni nouë de idei și de instrumente. De aceea considerînd condițiunea de meseriaș, ca cea mai puțin atîrnătoare de noroc sau de alți oameni, recomand cu tot dinadinsul ca Emil, elevul seu ideal, să învețe o meserie, ca astfel să câștige un rang, pre care nici odată nu-'l poate perde,

un rang, care totdeauna îi va fi spre cinste. Meseria însă se nu o învețe cu scopul ca să o exercite, ci pentru-ca să se delătore prejudiciul, ce mulți au în contra meseriilor; nu pentru-ca să câștige cu ea averea, ci pentru a ști aprea munca, cu deosebire recomandă măsăritul, ca o meserie curată, folositoare, care cere mișcare trupească, abilitate și simț pentru forme. Astfel folosirea organelor trupesci se pune în legătură cu deprinderile puterilor sufletesci; și din elev se face în același timp o ființă lucrătoare și cugetătoare.

Filantropul I. B. Basedow întemeietorul „filantropinului“ din Dessau, ca institut de creștere pentru copii în vârstă dela 6—18 ani, și reformator al metodei pedagogice, entuziasmat de scrierile lui Rousseau, pre lungă alte înnoiri însemnate, a introdus în școala amintită, condusă de dînsul, și lucrul de mână. În „Opul seu elementar“, vorbind în cartea I-ă cap. 4 despre exercițiile, cu cari copilul se se deprindă dela anul al 10-lea până la al 16-lea, dice: *„copilul se se instrueze și conducă a se prepara pentru vârsta bărbătească, se învețe a folosi instrumentele faurilor, lemnarilor, mésarilor, strugarilor, rotarilor, grădinarilor, de cari avem trebuință la săvârșirea cu înlesnire a lucrurilor de casă“*. Ear' la alt loc dice cu aceeași materie: *„Să nu învețe elevul, decât numai noțiunile primare ale acestor lucruri, și modul de aplicare încât ar ave trebuință mai târziu de a se ocupa mai cu dinadinsul de o anumită specialitate“*. Toate aceste lucrări, la cari se adăugau exerciții în gimnastică, în călărit, călătorii, aveau de scop a ecuilibra îngreioarea unilaterală a spiritului prin prea multa învățatură.

Aceleași intențiuni le-a realizat, chiar cu mai mult succes pedagogul Salzmann, contemporanul lui Basedow, și câtva timp învățător în filantropinul acestuia.

Asupra modului cum a pus el în practică preceptele pedagogiei în institutul său de creștere renumit din Schnepfenthal, aflăm interesante amănunte în toate scrierile sale. Lucrului de mână îi dă o mare importanță pentru educațiune și cu ajutorul învățătorului Blasche i-a și dat acestei specialități o deosebită îngrijire în institutul său. În scrierea sa „Încă ceva despre educațiune“, sfătuiesce pre învățători „să caute ocaziune a învăța prelucrarea lemnului, a cartonului ș. a., căci prin aceasta învață a folosi multe unelte, precum rindeiul, firezul, dalta, sfredelul, ciocanul ș. a.” Fiind cineva în stare a manua astfel de unelte, își măresce în mod însemnat cercul de putere și de activitate și e în stare a conduce și pre elevii încredințați îngrijirii sale a se ocupa în mod plăcut și folositor.“

Cu toate aceste părerea lui nu este „ca lucrul fizic să se facă așa, ca prin el să se împedice dezvoltarea intelectuală, simțul pentru frumos, abilitatea și mlădioșia pentru exerciții mai fine în desen și musică“; susține însă că „o serioasă aplicare a puterilor trupesci e neapărat de trebuință pentru scopurile educațiunii. Căci puteri trupesci cu toții avem, pentru-ce să le lăsăm să se întelenească prin neglijarea exercițiului lor? Au doară nu sînt mînile cele mai de căpetenie unelte ale omului? Poate cineva să creadă, că spiritul ar fi în stare să se manifeste, dacă cele mai bune unelte ale sale, mînile, ar rămîne nefolosite? Unde este bogatul, care se poată chizeșuî că, nu va ajunge în împregiurări, în cari se aibă trebuință de lucrul mînilor sale? Și ce penibilă trebuie să-i fie poziția, când are trebuință de mînile sale, dar' nu le poate folosi!“

În scrierea sa intitulată „Cartea furnicei sau îndreptar pentru o rațională educație a educătorilor“ se exprimă asupra lucrului de mână tot în acel înțeles: „Confecționarea, mai la început de tot felul de jucării,

mai în urmă de unelte și aparate folositoare, este o afacere atât de trebuincioasă și plăcută, încât pare a fi pentru ori-ce institut de creștere o condiție indispensabilă. Prin lucrul de mână se satisface impulsul firesc al copiilor spre activitate și se pune stavilă tuturor păcatelor, ce rezultă din înnădușirea aceluși impuls; se face copiilor plăcere prin astfel de execuții, putându-se apropia de ținta ce doresc; se exercită o mulțime de puteri. Spiritul, care prin modul obișnuit de instrucțiune se dresează a lucra după modele străine, reînvie, face concepțiuni proprii și inventă și nouă mijloace pentru executarea lor. Ochiul se exercită a cuprinde întinderile și a da fie-cărei părți proporțiile convenabile; muschii mânilor se exercită atât de variat, încât sunt în stare în cele mai diferite întâmplări ale vieții a-și ajuta înșiși, fără a căuta scăpare în ajutorul altora.“ Mai în urmă adaugă că: „Opoziția ce se face acestui metod, provine de acolo că, cei mai mulți educători înșiși nu au învățat lucrul de mână și pentru aceea se încearcă a discredita și a face ridicol lucrul de mână în școală,“ și recomandă cu toată stăruința, ca învățătorul să învețe lucrul de mână pentru a-l preda în școală, căci însoțirea cu meseriași pentru acest scop, nu poate avea decât neplăcute urmări atât pentru învățător, cât și pentru școlari.

Pe stalozzi, părintele metodelui intuitiv și campionul erei nouă a pedagogiei, care voesce să crească pe copii pentru umanitate, stăruiesc foarte mult asupra deprinderilor în lucrul de mână, mai ales în scrierea sa: „Cum își învață Gertruda copiii? „Dexteritățile de cari omul are trebuință, pentru-ca prin posesiunea lor să ajungă la mulțumire internă cu sine însuși, nu se reduc, nu se mărginesc numai la puținele specialități ale învățământului“ căci „cunoscințe fără dexterități sunt poate cel mai funest dar, ce un geniu dușmănos a făcut

secolului. Omule, ființă sensibilă, tu, care ai trebuință de toate și poftesci toate, trebuie să și scii și să și cugeți, dacă voesci a-ți realiza dorințele și a satisface trebuințele tale, dar' tocmai pentru satisfacerea lor, trebuie să și muncești." „Formarea dexterităților, ar avè să se razime că și ori-ce altă plăsmuire a unui mecanism aprofundător, pe un ABC al măiestriei, adecă pe regulile generale de executare, prin a căror observare copții s'ar deprinde cu un șir de exerciții, cari progresând dela cele mai simple la cele mai complicate, ar trebui cu necesitate absolută să aibă de efect o îndemânare progresivă în toate dexteritățile de cari vor avè trebuință . . . Acest ABC al dexterităților trebuie să pornească dela exerciții începute de bună vreme și puse în rînd psihologic." Apoi adaugă „mecanismul dexterităților merge paralel cu cel al cunoștințelor, și temeierile lor sînt, în ce privește cultura omului, mai de mare importanță decît temeierile cunoștințelor. Pentru a executa ceva trebuie în ori-ce cas să faci, să lucri, pentru a scii ceva e adese de ajuns să fi pasiv, să auzi și să vezi."

Pe baza principiilor sale pedagogice, lucrând mai ales la îmbunătățirea sorții clasei muncitoare, pentru care celelalte clase mai superioare prea puțin interes dovediau, a înființat el scoalele sale de creștere în Burgdorf, în Iferten, în Neuhoof, în cari cu învățatura teoretică împreună lucrul de mână, vara, în agricultură, eara în tors, împletituri ș. a. meseirii. Rezultatele dobândite, adevărat că nu au fost de natură a încuragia continuarea pe calea începută, pricina însă n'a fost principiul, ci greșelile metodice, ce s'au făcut la punerea în lucrare a împreunării teoriei cu practica. Mai norocos a fost în această privință, colega și câțva timp împreună-lucrătorul cu Pestalozzi, Fellenberg, care în institutul seu de creștere, întemeiat la 1816 în Svițera, a dat lucrului de mână prin ajutorul seu

Wherly o însemnată dezvoltare în scoalele menite pentru creșterea copiilor din popor. Direcțiunea aceasta a lui Pestalozzi, Fellenberg și Wherly, îndreptată mai ales asupra ridicării din decadentă fizică, intelectuală și morală a copiilor claselor celor mai de jos, au aflat imitație în mai multe țări, cu deosebire la creșterea copiilor orfani, cu scop a le face cu putință o existență mai cinstită prin ajutorul lucrului de mână.

Mărginirea folosirii lucrului de mână numai în educațiunea copiilor din clasele cele mai inferioare ale societății, după cum fusese executată de Pestalozzi și colegii sei, a fost însă ceva mai târziu delăturată, și lucrul de mână s'a ridicat earăși la valoarea sa generală educativă în înțelesul învățaturii lui Rousseau, prin stăruințele pedagogului german Fröbel, vestitul întemeetor al sistemului grădinilor de copii sau grădinilor fröbeliane. Dinsul privesce pentru educațiune lucrul de mână ca principalul, în giurul căruia se se grupeze învățământul. Ideea lui conducătoare este, ca în mod armonic să se cultive nu numai lucrarea îndreptată asupra receptivității, ci și cea îndreptată asupra productivității. Lucrul de mână ocupă în sistemul seu de educațiune un loc foarte însemnat și e folosit în grădinile de copii, chiar cu începere dela vârsta de 3 ani în sus. Dela sine se înțelege că primele ocupațiuni, ca și cele următoare, toate sânt potrivite vârstei crude a copiilor.

Sistemul lui Fröbel a fost dezvoltat cu mult interes de către alți pedagogi, cari au stabilit până în amănunte metodică unor feluri de ocupațiuni, numit după întemeetorul sistemului, „ocupațiuni fröbeliane,” și ele au aflat preste tot locul atâta sprigin, încât nu este țeară, cu oare-cari pretensiuni de cultură modernă, care să nu fie adoptat și introdus grădinile fröbeliane, pentru a contribui în mod mai rațional ca până aci,

la educațiunea copiilor în vîrsta ce premerge vîrstei scolare.

Lucrul de mînă, tractat de toți cei amintiți până aci, mai mult în mod empiric, adecă fără a fi fost pus pe base științifice-pedagogice, s'a încercat a se așeza pe principii științifice-pedagogice de filosoful pedagog Herbart și de aderentul principal al acestuia profesorul de pedagogie din Lipsca T. Ziller. Cel dintîiu după cum am amintit și mai sus reflectează în scrierile sale asupra „ABC-ului intuițiunii lui Pestalozzi“ și în „pedagogia sa generală“ la lucrul de mînă ca mijloc indispensabil pentru educațiune și îi stabilește și base psihologice, ear' Ziller, care în opul seu fruntaș „Der erziehende Unterricht“ (învățămîntul educativ), face încercarea primă și preste tot reușită, de a stabili bazele psihologice pentru toate grupele esențiale ale obiectelor de învățămînt și a arăta valoarea lor pentru educațiune, se ocupă din aceste puncte de vedere, dar' mai ales din punctul de vedere al însemnătății pentru viață, foarte mult și cu lucrul de mînă. Adevărat este, că Ziller cu abatere dela vederile lui Fröbel, nu pune lucrul de mînă în centru, ci așa numitul „Gesinnungsunterricht“, adecă învățămîntul îndreptat asupra formării simțimentelor, și prin ele a caracterului; în giurul acestuia au, după dînsul, a se grupa toate celelalte părți, ca subordonate scopului fundamental, mai ales dară și „cunoscințele și dexteritățile, cari au sî de e elevului îndemănare pentru scopurile vieții externe.“ Purcedînd dela acest principiu dînsul pretinde predominarea învățămîntului educativ, ear' pentru instrucțiune în dexteritățile, cari sînt menite a folosi unei chemări speciale sau trebuințelor practice de ori-ce natură, sau altui scop extern social, voiesce a vedea înființate clase laterale, cari deși deosebite

cu totul de cele principale, cu „Gésinnungsunterricht,“ totuși să fie privite ca întregiri esențiale-necesare ale claselor principale, cari și ele au să lucreze mână în mână cu cele laterale, dând acestora materialul pentru lucrările ce vor avea să execute. „Clasele laterale“ — dice el în opul amintit § 4 — „au să servească pregătirii pentru interesele speciale ale vieții și ale societății pentru chemarea viitoare și pentru pozițiunea, ce cineva ocupă, punând bazele pentru instrucțiunea de specialitate, care are a se preda în institute speciale sau în practica vieții, însă așa, ca ea să nu înceapă înainte de a se fi terminat cultura generală, încât ea se poate câștiga prin educațiune.“ „Dar' deoarece-ce instrucțiunea claselor laterale are să pregătească instrucțiunea de specialitate, urmează, că ceea-ce cuprinde în sine nu poate fi considerată, fără privire la cultura ce oferă, ca o ocupațiune laterală, ce servește conservării sănătății și recreațiunii, sau feresce de disordine și excese, deși ea, ca ori-ce instrucțiune, poartă caracterul unei ocupațiuni, care atât pentru bună purtare, cât și pentru conservarea sănătății poate fi de folos, și deși aceea, cu ce un elev se ocupă din punct de vedere al chemării viitoare, ca grădinăritul sau exercițiul în lucrări de meserie, de altul este privită numai ca o simplă ocupațiune. Dela sine se înțelege și aceea, că influența ce lucrul de mână, care se va executa pe cât numai se poate în aer liber, și fără a scurta timpul merit pentru joc și ocupațiuni cu totul libere, va avea asupra sănătății, și nu mai puțin influența, ce el va exercita asupra delăturării umbletelor pustii, a sălbătécirii năravurilor, și, la copiii claselor celor mai de jos, a cerșitoriei și altor neglijări, își va întinde efectele sale binefăcătoare asupra întregii educațiuni, ba chiar asupra vieții familiare și sociale, mai ales fiindcă ocupațiuni folositoare, cu cari copiii s'au deprins, îi interesează și în oarele lor libere și pentru-că de

dispozițiunile făcute din punct de vedere al conducerii, se pot ușor lega dispozițiuni disciplinare. Specialitatea însă nu are să se predea în toată întinderea ei și mai puțin să se facă exerciții regulate în folosul ei. Clasele laterale se oferă numai o propedeutică pentru știința de specialitate, numai exerciții pregătitoare pentru măiestria în specialitate; ele au să pună numai temeiul pentru trebnicia viitoare a elevului în societate, și deși ele claselor sociale vor fi de mare folos pentru o mai bună întocmire a economiei casnice și a educațiunii copiilor, pentru desvoltarea virtuților și talentelor sociale, pentru aprețierea dreaptă a prestațiunilor subordonate, totuși nu au să fie puse nemijlocit în serviciul societății, și nu au să fie folosite, pentru a introduce și întemeia d. e. noue manipulațiuni tehnice, noue ramuri de meserii și comerț între cei adulți, preste tot tinerimea nu are să fie împinsă în direcțiune îndreptată asupra înaintării și executării nemijlocite de scopuri pentru interese publice, ce trec preste marginile cercului școlar sau familiar sau a cercurilor ce stau în strînsă legătură cu aceste. Chiar scoalele populare, n'au să se preschimbe nici în întregul lor, nici în parte în scoale de lucru, de agricultură, de industrie, în ele dar' nu are a se da instrucțiune completă în aceste specialități, și practica într'însele, încât ea se ocupă și cu valoarea comercială a produselor și încât e împreună cu grijile complicate ale unei contabilități neguțătorești-economice și industriale, are să fie exclusă. . . Folosul și rentabilitatea nu au să constituie motivul, din care se primesce în clasele laterale cultivarea cutărui ram de ocupațiuni practice. Produsele comerciale ale claselor laterale, provenitoare din grădărit și lucru de mână, au să servească numai scopului de a face intuitiv procesul de producțiune și rezultatele mici sau chiar perderile, ce ar rezulta, nu au să ne împedecă dela cultivarea acelor ocupațiuni." „Lu-

crările aceste au numai să inoculeze în copii spiritul și interesul ce trebuie să-l aibă ca membri ai unei societăți cetățenesci. Cultivând în clasele laterale unilateral ocupațiunile din puncte de vedere economice, va să dică executând anumite lucrări, numai din motivul că produsele aceste vor avea trecere bună și vor aduce câștig însemnat, sau din motivul că vor fi de însemnat folos în familie sau societate, jertfim viitorul copilului, căci continuarea neîntreruptă, uniformă a lucrărilor, cari în cele din urmă trec în un mecanism irațional și obositor, e păgubitoare pregătirii omnilaterale pentru chemare și zădărnicesce scopul claselor laterale.⁴ „Mai de folos pentru clasele laterale, unde are a se pune numai temeiul pentru chemările viitoare, vor fi exerciții de tot simple, cari formează elementele specialității, și din a căror combinațiune se compun aceste. Astfel de exerciții ar fi în cercul lucrului profesional, deprinderi în strugărit, în folosirea ciocanului, a firezului, rindeiului, sfredelului, pilei, în cercul lucrărilor de agricultură, deprinderi în oculare, copulare, retezirea pomilor, sămănare, sădire ș. a. După aceste să urmeze combinarea formelor celor mai simple și a manipulațiunilor astfel, cum le-ar recere în coordinare și în succesiune lucrarea continuată și combinată a meseriei de specialitate. Complicațiunile prea grele și combinațiunile prea măiestrite au să fie încungiuurate.⁴ Ori-ce lucru însă se va executa „nici odată el să nu se facă, fără o intuițiune omnilaterală, fără o convorbire asupra materialului, uneltelor, formei, manipulațiunilor mai corespunzătoare, fără a lua în ajutor schițe sau copii făcute prin desemn și deslușirile necesare în această privință, după cum le cere aceste dezvoltarea interesului pedagogic în învățământul educativ.⁴ „Clasele laterale, pentru cari să se folosească 4—5 oare pe săptămână, au să fie cercetate de elevii scoalelor populare, civile și gimnasiale, cam

dela anul al 10-lea, 12-lea și 14-lea înainte, deoarece cam la această vârstă începe a se manifesta aplicarea spre o specialitate și pentru intrarea în viața practică."

Abstracție făcând dela sistemul claselor laterale, cari în specializarea dorită de Ziller, ar fi nepracticabile în împregiurările reale, în cari ne aflăm, din cauza speselor celor mari ce ar recere, însă în ceea-ce privesce principiul fundamental, în conformitate cu vederile Herbart-Zilleriane s'a introdus și practicat de mulți ani lucrul de mână de E. Barth, directorul unui institut privat de creștere din Lipsca. În legătură cu toate obiectele de învățământ, mai ales cu istoria naturală, fizica, geografia, matematica, dar' și cu istoria și istoria biblică se execută pe base pedagogice și metodice sub conducerea învățătorului Niederley lucruri de mână de tot felul, pentru crearea de aparate de învățământ, pentru înfățișarea de probleme geometrice, pentru înfățișarea de evenimente istorice și de stări culturale ale diferitelor epoce, și pentru confecționarea de unelte folositoare în școală, acasă, în economie ș. a. Lucrările ce se execută, privite ca cel mai puternic mijloc de intuițiune intensivă și complement indispensabil al educațiunii, se orientează parte după materiile tractate în deosebitele specialități de învățământ, parte după valoarea educativă și metodică, parte după considerare la putința de a fi folosite pentru efectuare de clase întregi de elevi, căci Barth și Niederley voesc ca lucrul de mână să fie predat colectivității elevilor, împărțite în grupe de câte 40 inși. Desvoltând amândoi bărbații acestia de școală o metodică specială pentru lucrul de mână și având în vedere principiul lui Fröbel, de a ocupa în mod metodic pre copii cu lucrul de mână, ei întind aceste ocupațiuni chiar și asupra scolarilor din clasele începătoare. Purcedând dela lucruri analoge celor din grădinile de copii fröbeliane, conduc pre

elevi din ce în ce la lucrări mai complicate, acomodată vârstei și gradului de dezvoltare intelectuală a elevilor. Lucrările executate de elevii institutului Barth, au fost în diferite rânduri expuse în o sală a institutului și toți vizitatorii au fost satisfăcuți de frumoasele rezultate, ear' conducătorii înșiși recomandă cu căldură lucrul de mână în scoalele de băieți atât pentru efectele bine-făcătoare în educațiune, cât și pentru influența însemnată asupra dezvoltării intelectuale și a abilității ce se câștigă pentru lucrurile vieții practice. Experiențele lui Barth și Niederley sînt depuse în interesanta și instructiva scriere „Die Schulwerkstatt“ (atelierul scolar), editura Velhagen și Klasing, Bielefeld și Lipsca 1882. Dăm după această scriere un scurt reasumat al lucrărilor ce dinșii recomandă pentru scoale.

În clasa elementară se face începutul cu lucruri menite a sprigini desemnul și orientarea în spațiu; uneltele, cari se folosesc mai întâiu sînt de getele mînei, prin schimbarea poziției lor unele față cu altele se reprezintă ferestri, coperișe etc. și prin combinațiuni potrivite chipuri de animale și obiecte proiectate ca umbre pe părete. Urmează apoi modelare simplă în năsip, și compunerea de figuri și obiecte din cuburi de lemn, din bețișoare, din petricele, din linte și mazăre, formarea de obiecte prin indoitură de hârtie, reproducerea de forme prin împunsături cu acul în carton, prin cusut, prin tăiere cu foarfecile și lipire de fășii de hârtie; cu facerea de ghirlande de frunze de arbori, de fluere din ramurile de salce, de lanțuri din simburi de cireșe, de morisce din paie de grâu sau secară, cu compunerea de figuri din grăunțe de grâu, secară, ovēs, orș, cu colecțiuni de frunze ș. a. cu scop de a deștepta interesul pentru lucrurile din natură și a pregăti instrucțiua din obiectele de învățămēt istorice-naturale. De aceste se leagă lucrări pentru

pregătirea cunoștințelor geografice: se măsoară întinderile clasei, se fixează schița ei prin desen sau prin fâșii de hârtie lipite, sau prin bețișoare ș. a.; se fac aceleași procederi față cu grădina școlară, cu locul de gimnastică, și, după dobândirea noțiunilor trebuincioase prin excursiuni, cu orașul și împrejurimea lui, ca pregătire pentru orientarea de mai târziu pe mapele geografice. În aceste schițe se înseamnă d. e. și drumurile ferate, scoalele, casteluri, ruine ș. a. ș. a. Prin aceleași lucrări elementare se compune prin lipire de fâșii de hârtie multicolore schița mapei Europei și a celorlalte continente, în figuri cu conturi drepte, și se fac intuitive stări culturale din diferite epoce (coacerea primitivă a pâinei, frigerea cărnei în liber, facerea untului etc., instrumente musicale ca: timpane, alăute ș. a.).

În clasele mijlocii și superioare, *a)* în legătură cu geometria și desenul, anume pentru clarificarea planimetriei și stereometriei: manșete pentru sfeșnice, coșulețe din carton, apărătoare de lumină la lanpe; aparate simple pentru arătarea congruenței triunghiului, a paralelogramelor, puterilor trăgătoare, pentru măsurarea topografiei ș. a.; corpuri geometrice din carton, din sîrmă, din tinichea; *b)* pentru istoria naturală: adunarea și conservarea de plante în herbarii, colecțiune de muguri, de frunze, de fructe, de sîmînțe, de lemne ș. a. Modelare de frunze în ghips și prin stropelniță; colecțiuni de insecte și fluturi, de schelete, de dinți, de minerale etc. experimente fizicale și aparate fizicale simple din lemn, carton, tinichea, sîrmă; aparate simple pentru chimie; *c)* schițarea de mape geografice pe hârtie stigmografică și după ele modelarea mapelor cu carton tăiat, desemnarea de carte geografice cu mai multe colori; reprezentări plastice cu carton ale configurațiunii terenului; aparate simple pentru geografia astronomică; *d)* lucrări pentru înfățișarea desvoltării

culturale în diferitele epoce, anumit, procederile ce au urmat oamenii în decursul timpului la prepararea nutremântului, la facerea locuințelor, a îmbrăcăminte; unelte simple agricole, mașine simple; materialurile pentru facerea focului; corturi, locuințe mai solide din cărămiși, modul de edificare, stiluri arhitectonice; îmbrăcăminte din pei, din țesături etc. arme primitive de apărare de atac; cetăți întărite; monete etc. Din cele indicate ușor își poate cineva face închipuire despre celelalte lucrări și modificările lor, încât ele pot fi luate în privire în școală.

Adevărat este însă, că nici teoriile clasicilor pedagogici amintiți mai sus, nici practica lui Barth nu au avut rezultatul, ca lucrul de mână să-și fi aflat adăpostul cuvenit între obiectele de învățământ ale școlilor populare sau medii. Principiile clasicilor pedagogici s'au dat cu timpul în această privință uitării, ear' școala lui Barth, ca institut privat, a cultivat acest ram ca o predilecțiune a sa, fără ca mulțimea școlilor să o fi imitat în această înnoire salutară.

Pe la anul 1866 însă se ivi un campion zelos al lucrului de mână, ca factor în educațiune, în învățământ și în industria de casă, în persoana căpitanului danez de cavalerie Clauson Kaas. Fără a se fi ocupat cu scrierile autorilor pedagogici, dînsul în garnisoană în un orașel izolat de provincie, a fost silit să îngrijească însuși de creșterea copiilor sei și de instrucțiunea lor. În această pozițiune a venit la idea să ocupe pe copii și cu lucrul de mână, și rezultatele favorabile, dobândite îl puseră în uimire. Cercul copiilor, ce voiau să fie părtași de foloasele noului metod se sporî atît de mult, încât Clauson părăsi serviciul militar, se mută la Copenhaga, deschise o școală după sistemul seu și începî o agitațiune puternică în favorul lucrului de mână pentru băieți. El avea însă în vedere

mai ales promovarea industriei de casă, ca mijloc de a feri populațiunea rurală de trândăvie, de lene și de demoralizare și decădere strâns legată de acele. Agitațiunea lui prin jurnale și prelegeri în curând a atras atențiunea Germanilor din provinciile învecinate Daniei, și societatea pentru promovarea intereselor populațiunii claselor de jos din Berlin invită pe Clauson să vină în Germania și să propoveduească „noul sistem,” deși de altcum, după cum am văzut, el era destul de vechiu și chiar de origine germană.

Clauson veni în Germania, ținând prelegeri publice în mai multe orașe ale Germaniei și prin zelul și cuvântul seu înfocat câștigă în scurt timp atâți aderenți, încât nu numai se întemeiază reuniuni pentru promovarea lucrului de mână și a industriei casnice, ci se înființară și cursuri regulate pentru instrucție în lucrul de mână atât a scolarilor, cât și a adulților și mai ales a învățătorilor dela scoale rurale.

Cel dintâiu curs de această natură se deschise la a. 1877 în orașul Emden în Hanovera, sub conducerea lui Clauson Kaas, cu concursul regimului prusian, care oferă un ajutor de 1000—1500 mărci. Numărul învățătorilor participanți a fost de 63.

În acest curs se pregătiră cu deosebire învățătorii dela scoalele populare, pentru-ca să poată preda lucrul de mână în mod metodic. Specialitățile ce s'au cultivat în acest curs au fost: măsuritul, poleitul, împletitura de coșuri, facerea de perii, compactoria, papetărie, lucrări cu firezul conturier (Laubsägearbeiten) și împletitura de paie.

Resultatul fiind favorabil, cursul a urmat a se ține regulat în fie-care an și în present sânt foarte mulți cei ce spriginesc lucrarea în această direcțiune,

ear' numărul contrarilor scade pe și ce merge. Ne-am duce prea departe dacă am intra în amănuntele organizării acestui curs. Ne mărginim a comunica din scrierea directorului acestei scoale din Emden Hugo Elm, intitulată „Der deutsche Handfertigkeitsunterricht in Theorie und Praxis,“ Weimar 1883, următoarele tесе fundamentale pentru lucrul de mână al adulților, căci din aceste chiar se poate cunoaște însemnătatea educativă a lucrului de mână în scoalele de băieți.

I. Instrucțiunea în dexterități manuale pentru adulți (învățători, preparanți, părinți de familie, directori de orfanotrofii și de asile) are de scop a-i pregăti în timp de 6—8 săptămâni astfel ca

- 1) să fie capabili a taxa lucrările săvârșite de meseriași, cari se ocupă mai ales cu confecționarea de lucruri din lemn, carton și metal, a cunoaște produsele lor după modul compoziției (croielii, pregătirii, compunerii) și a imita astfel de lucrări în studiile lor mai inferioare, fără a face grave greșeli în contra regulilor ce se observă de meseriași la lucrările lor;
- 2) să fie în stare a-și da în scris și cu graiul părerea asupra materiilor prime și a calității lor, precum și asupra modalității prelucrării și a practicelor folosite de meseriași la confecționare;
- 3) să fie capabili, ca pe baza dexterității dobândite să se poată înșiși cultiva mai departe, și să-și facă înșiși modelele, de cari vor avea trebuință, când vor fi chemați a da instrucție la masse mai mari de elevi și să fie bine inițiați în manuarea și tractarea instrumentelor și uneltelor.

Mijloace pentru ajungerea acestor scopuri:

- 1) intuirea și compararea de modele alese și a părților lor;
- 2) exerciții zilnice în prelucrarea diverselor materii și compunerea părților în un întreg complet;
- 3) visitarea de ateliere bine conduse din specialitățile ce se cultivă în curs.

Prin activitatea „reuniunii pentru promovarea inteselor publice“ din Lipsca, se întemeia un asemenea curs pentru Saxonia la a. 1880 în Lipsca sub conducerea lui Niederley, și altul la 1883 sub conducerea lui Clauson Kaas și cu ajutorul de măiestri meseriași în Dresda fiind subvenționat de regim cu 3000 mărci. La cursul acesta participară 66 inși din toate părțile Germaniei, precum și din Bohemia, Belgia și din alte țări, de condițiune: învățători dela scoale populare, medici, profesori, consilieri de ministerii, în vârstă dela 21—58 ani. Exercițiile în acest curs de 6 săptămâni, ținut în feriile cele mari, s'au întins asupra măsăritului, sculpturii în lemn, impletitura de coșuri, de sîrmă și alte lucruri în metale, modelare în ghips și lucruri cu firezul conturier. Cursul a fost cercetat chiar și de regele, de regina, de ministri, deputați ș. a. Timpul lucrului era în fiecare zi dela 7 oare dimineața până la 7 oare seara, cu o întrerupere de 2 oare la ameați. Mercuria se țineau conferențele didactice, cu scop de a se clarifica asupra chestiunilor metodice, cu privire la lucrul de mână.

Măsăritul, sculptura în lemn, papetăriile s'au aflat cu deosebire potrivite pentru dezvoltarea gustului estetic, pentru exercițiul ochiului, pentru deprinderea mânei și a corpului, precum și pentru stîrnirea plăcerii pentru ocupațiune, va să dică pentru promovarea educațiunii, de aceea ele se recomandă mai ales pentru introducerea

în scoalele primare. La lucrul cu metale s'a indicat pericolul de foc, ce ar rezulta din folosirea fistulei la înădare, ear' lucrurilor cu firezul conturier se ascrie mai puțină valoare pentru scopurile pedagogice, de aceea s'au recomandat mai puțin.

În raportul final redactat în conferența participanților, se cuprind următoarele tесе asupra lucrului de mână, pe cari le extragem aici după opul amintit al lui Elm

I. Lucrul de mână, a cărui legătură cu scopurile educațiunii au fost intenționate de sute de ani de pedagogii cei mai eminenti, întregesce în mod armonios dezvoltarea de până acum a tinerimii de sex bărbătesc și pe lângă urmărirea scopurilor stabilite de educațiune, el în mod însemnat contribuie la dezvoltarea vieții cetățenesci.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II. Însemnătatea lucrului de mână se cuprinde 1) în aceea, că satisface impulsului înăscut spre activitate; 2) că fiind de-apurarea în strînsă legătură cu intuițiunea, desvoaltă interesul, măresce plăcerea la lucru și contribuie la cuprinderea mai cu înlesnire a materialului de învățămînt; 3) că contribuie în mod însemnat la formarea caracterului; 4) că face pre elevi mai apți pentru economia vieții cetățenesci.

III. Pentru metoda instructiei în lucrul de mână, pentru progresul gradat și pentru ajungerea la ținta dorită, sînt a se scoate normele din însași firea și scopul instructiunii în lucrul de mână.

IV. Exercițiile în lucrul de mână se se adapteze principiilor puse în lucrare prin grădinile fröbeliane și se se continue în întreg cursul scolar.

V. În scoalele populare și în cele medii, instrucția în lucrul de mână se poate aduce în legătură folositoare

cu desemnul, cu matematica, geografia, fizica, istoria naturală, pentru a contribui la realizarea scopurilor scoalei.

VI. *Instituirea de ateliere pentru lucrul de mână în scoală, e o necesitate generală imperativă.*

VII. *Cu privire la poziția, ce lucrul de mână ocupă în instrucțiunea scolară, se recomandă introducerea lui în seminarii și preparandii.*

În anul 1884 s'a ținut în Lipsca în ferii earășii un curs pentru învătători, la care au participat și 3 conlocuitori Sași, trimiși anume de consistorul lor, că se studieze cestiunea lucrului de mână, și după cum sântem informați prin o notiță din „Pedagogium“ scriere pedagogică de A. Dittes lucrul de mână s'a introdus acum odată ca facultativ în unele seminarii.

Tot în anul 1880, la inițiativa „societății filantropice“ silesiane și în urma stăruințelor senatorului municipal de Schenkendorff se hotărî înființarea unui atelier pentru scolari în Görlitz, în care copiii se aibă ocaziune a-și exercita mâna și ochiul prin lucrări, cari stau în legătură cu învățământul scolar. Pentru a pute executa însă această idee cu succes, se hotărî mai întâiu înființarea cursului pentru învătători, pentru a le da lor mai întâiu ocaziune a se familiarisa cu metoda predării lucrului de mână. Specialitățile predate au fost cam aceleași ca și în cursurile din Lipsca și Dresda. Oarele de lucru erau Mercuria și Sâmbăta d. a. dela 3—7 oare. În aleași an apoi se deschise și atelierul pentru scolari, în care copiii lucrau în 4 despărțeminte, câte 2 oare pe săptămână, având a plăti un didactru de 2 mărci pe lună, cei mai săraci 50 bani.

Numărul cursierilor a fost 90. În broșura „Der praktische Unterricht,“ eine Forderung

der Zeit an die Schule, Breslau, Hirt 1880, (Instrucțiunea practică, o cerere a timpului către școală), autorul Emil de Schenkendorff, pe lângă interesante desfășurări teoretice și practice, stăruiește asupra lucrului de mână, nu numai ca factor în educațiune și în promovarea scopurilor școlii, ci mai ales și ca factor pentru promovarea industriei casnice și pentru delăturarea desastrelor economice în ținuturile bătute de catastrofe elementare. În legătură cu aceste el și stăruiește cu toată căldură pentru înființarea de reuniuni pentru promovarea industriei domestice, un lucru, care merită toată atențiunea și a bărbaților noștri de influență, cari au inimă deschisă pentru lipsele poporului.

Trecând dela Germania, unde cestiunea se tratează cu serioșitatea și temeinicia caracteristică rasei germane, la alte țeri, aflăm în prima linie țerile nordice Svedia și Norvegia, cari în această privință au instituțiuni, ce stau alături cu școlile lor populare de cel mai bun renume. Începuturile introducerii lucrului de mână în școlile de băieți datează aici dela a. 1854, când se făcu prima încercare în această direcțiune în orașul universitar Upsala. Mai mulți ani puțin băgată în seamă această înnoire, ea căpătă un puternic avânt prin anii 1866, când, în învecinata Finlandă, lucrul de mână începă a se introduce, după cum cetim la H. Elm op. cit., la inițiativa lui Uno Cygnaeus, în școlile private și asile din motivul efectelor sale binefăcătoare asupra educațiunii. În a. 1870 în Finlanda lucrul de mână deveni obligator pentru toate școlile populare, în Svedia însă rămase tot facultativ.

Neputând căpăta până acum scrierea directorului Palmgreen din Stockholm asupra lucrului de mână în școlile svediane, dăm tot pe basa scrierilor lui

Elm și Schenkendorff, unele amănunte despre starea afacerii în Suedia. Două direcțiuni sînt, în cari se desvoaltă în regatele nordice cestiunea lucrului de mână; una țintesce la introducerea lucrului de mână în organismul scoalei de învățămînt, din motivul influenței asupra educațiunii; scoala din Nääs, întemeiată și susținută de filantropul Abraham Abrahamson, corespunde acestei direcțiuni; alta voia să fie lucrul de mână cultivat în scoale anumite de specialitate, cu scop de a avînta industria. Acestei direcțiuni servește scoala din Clästrop.

În urmarea direcțiunilor acestora deosebite, în scoala din Nääs, corespunzător scopului de educațiune, instrucțiunea se predă prin puteri didactice cu cultură pedagogică, în cea din Clästrop, earăși conform scopului ce se urmărește, prin măiestri meseriași. Chiar și în scoala din Nääs însă, e accentuată mai ales practica, căci pe lîngă comput, geometrie, istorie naturală și fizică, limba maternă, pedagogie și desen, se învață lucrul de mână cu scop de a cunoaște și a manua diferitele unelte de măsurit, lemnărit, strugărit, făurărit, la cari se adaugă exerciții în repararea și confecționarea uneltelor mai simple din casă și curte, de mobile simple, de care simple și obiecte de făurie.

În scoalele din Stockholm lucrul de mână, ca facultativ, e introdus în clasele 6 și 7 ale scoalelor elementare. Admiși sînt numai copiii, cari excelează prin diligență și bună purtare în scoala de învățatură, va să dică lucrul de mână se privește ca un fel de premium diligentiae. Timpul merit pentru lucrul de mână e 2¹/₂ oare pe săptămână și pentru despărțimînt. 20% din venitul lucrurilor făcute de copii și vîndute, cad în folosul copiilor, cărora se mai concede a face în scoala de lucru obiecte, de cari au trebuință părinții în economia lor casnică. Cu deosebire se amintesce,

ca scoala cea mai bine organizată, scoala condusă de A. Palmgreen. Ați instrucțiunea în lucrul de mână e astfel răspândită în Svedia, încât se află în 400 scoale ateliere, iar 329 scoale sînt anume întocmite pentru folosul special al meseriașilor și al industriei.

În Danemarca, de unde în timpul recent a pornit mișcarea pîntru a da lucrului de mână o poziție mai onorifică în educațiune și viață, nu a ajuns treaba la desvoltarea unui sistem acceptabil. Se cultivă însă lucrul de mână în mai multe scoale și prin reuniuni, cari au de scop a promova industria domestică. În unele institute se folosesc câte 6 oare pe săptămână pentru instrucție în măsurit, sculptură în lemn, împletituri de coșuri și compactorie.

Pe base mai solide este așezată afacerea lucrului de mână în Franția. Încă la începutul secolului present, se întemeiea prin generosul general-maior Martin, o scoală pentru meserii la Lyon, căreia îi tēstase și o avere foarte însemnată. Venitul de 100,000 franci al acestuia, se folosește în favorul instrucției în lucrul de mână a băeților eșiți din scoala primară dar' nu trecuți de 15 ani. Ei frecventează această scoală trei ani și pre lîngă matematică, desemn, fisică, istorie, geografie, limbile franceză și engleză, etica, comptabilitatea și chemia, se ocupă câte 5 oare pe di cu lucrul de mână: măsurit, ferărit, modelare, sculptură, țesătură. Scopul e a deprinde pre copii în folosirea uneltelor, a le exercita mîna și ochiul și corpul întreg, astfel ca, întrînd, după absolvirea cursului, ca învățacei la vr'o meserie, să aibă un fundament solid, pe care cu înlesnire să poată continua meseria specială.

Va să dică, deși scoala aceasta este menită a în-timpina trebuințele vieții practice, totuși nu este într'atât de specialitate, ca să formeze ea meseriași, ci pregătesce numai pre cei ce vor să cultive mai în urmă o

meserie anumită, pre care se o învețe dela un măiestru în acea specialitate.

În raportul foarte copios și interesant, intitulat „L'enseignement primaire à Paris et dans le département de la Seine“ de 1867—1877 prezentat și premiat la expoziția universală din Paris din a. 1878, de M. Gréard, inspector general al instrucțiunii publice pre lângă multe alte date instructive asupra stării învățământului în Franția, aflăm cu predilecțiune tractată și cestiunea lucrului de mână în scoalele pentru băeți. „Oamenii“, dice dl Gréard, „și-au pus între-barea, dacă nu ar fi cu putință ca, prelungind în atelier educațiunea scolară și supunând educația în atelier unei discipline de exerciții raționale, se se prepare învățacei de meserii în mai bune condiții igienice, fizice, intelectuale și morale? S'a întreat mai departe, dacă nu ar fi folositor a pune pe copil în poziție chiar din scoală, a cunoasce însuși aptitudinile sale profesionale prin practicarea lucrărilor elementare de atelier, și dacă, oricare ar fi vocațiunea elevului, nu ar fi consult a căuta, în alternarea înțelepțesce combinată a lucrului de mână cu studiul, mijloacele de a asigura desvoltarea bine ecuilibrată a tuturor facultăților sale“? Și după-ce constată deplina îndreptățire a acestor întrebări și a principiilor cuprinse în ele, adauge că s'a stabilit în această privință dupla formulă: scoala în atelier și atelierul în scoală, adică instrucțiunea îndreptată mai mult asupra practicei, secundată în ajungerea acestor scopuri practice și de unele specialități de învățământ, și instrucțiunea mai mult teoretică, îndreptată asupra desvoltării inteligenții și a caracterului secundată de lucrul de mână, ca puternic mijloc în această direcțiune. Acestor două formule corăspund pe de o parte atelierul în scoală de pe bulevardul la Vilette și scoala cu atelier din strada Tournefort.

În atelierul dela Vilette se primesc copii, cari au terminat cursul scoalei primare cu succes bun. Învățământul e tehnic și general. Cel din urmă cuprinde, afară de obiectele obligatoare în învățământul primar, și elementele fizicei, mecanicei și chemiei în raportul lor cu industria, ca obiecte facultative. Învățământul tehnic cuprinde cunoascerea uneltelor, a materiilor prime, a procedurilor pentru confecționare, cu un cuvânt tot ce e materializat în practica atelierelor. Visite în stabilimente industriale, despre cari visitorii au să prezente raport în scris, completează programul. Adaugându-se astfel la cunoștințele dobândite de fiitorul învățacel de meserie în scoala primară, cunoștințele speciale, ce stau în raport cu meseria, pe care va avea să o învețe și exerciteze, s'a crezut a-i da la îndemână mijloace pentru a învăța rațional meseria, de a o domina și prin aceasta a se alipi mai cu mare interes de ea. Lucrările ce se execută sânt sau lucrări de preparațiune sau lucrări de execuțiune. În anul prim învățaceii petrec în atelierele de ferărie și lemnărie cu lucrări elementare. În anul 2-lea începe adevăratul lucru de executare, pentru o specialitate anumită de meserie. Ori-ce lucru de executat, este mai întâiu obiectul unei intuițiuni specializate, apoi se deseamnă cu indicările mărimii și a proporțiunilor, și numai după aceste se procede la executarea însași.

Adaugem aici, pentru completare și principiile conducătoare ale acestei instituțiuni, fiind interesante din mai multe privințe:

- 1) Nu se fac admisiuni premature, refusând puterile fizice ca și cele intelectuale ale copilului ocupațiunea cu lucrări profesionale înainte de o-vârsta anumită;

- 2) să nu se aglomereze prea mulți învățăcei la un loc, fiind aceasta contrar scopului de moralizare, ce voim să realizăm;
- 3) să nu se grăbească specializarea, având și mâna și spiritul să câștige prin generalitatea exercițiilor;
- 4) nu se plătesc didactre, fiind instrucțiunea aceasta menită a veni în ajutor claselor celor mai sărace. Cu toate aceste internate nu se află a fi corespunzătoare, având a rămâne familiilor și sarcina și onorul de a îngriji de educația copiilor;
- 5) exercițiile să nu se întindă până la oboseală fizică și intelectuală, varietatea exercițiilor fiind una din condițiile indispensabile ale dezvoltării bine echilibrate a forțelor fizice, intelectuale și morale;
- 6) învățământul să nu fie științific, având a-și lua punctele de mănecare nu din teorii, ci din fapte, și având a se sprigini numai pe teorii, a căror aplicare se poate materializa.

Fiind altul scopul scoalei din strada Tournafort, și organizația ei este diferită de cea a scoalei dela Vilette. Ea se apropie de organizarea institutelor analoge din Germania. În scrierea „Enseignement primaire et apprentissage“ Paris 1878 dl G. Salicis, directorul scoalei din strada Tournafort, desfășură principiile, pe cari s'a întemeiat scoala de lucru în scoala de învățatură. Fără a altera organizația pedagogică a scoalelor primare mai ales, și fără a le altera scopul, care este cultivarea intelectului și a moralului (caracterului), dînsul e de părere, că se poate adăuga învățământului actual primar, instrucțiunea în lucrul de mână, pentru ajungerea mai cu înlesnire al scopului scoalei și pentru a satisface și trebuințelor

vieții practice. „Două oare pe zi, cel puțin, s'ar pute consacra (după anumite reduceri admisibile în planul de învățământ), nu mai mult numai pentru cultura spiritului și, dacă se poate dice așa, pentru o lucrare pasivă, ci urmând unui program graduat, studiului materiei, a veritabilei materii, practicei elementare a procederilor, prin cari omul s'a făcut stăpânul ei, precum și manuării instrumentelor generale.“ Urmând trebuințelor vieții practice, „ocupațiunile ar fi să se diversifice după exemplul producțiunii și să se varieze după centruri, unde se cultivă industrii speciale, sau după trebuințele altor centruri, unde s'ar cere întemeerea unei producțiuni industriale de present absente.“ „Căci“ — dice dînsul la alt loc — „scoalele de azi sînt oare-cum menite numai pentru oamenii capitalisti, cari pot aștepta după interesele capitalului lor elocat, până când vor ajunge d. e. advocați, profesori, funcționari etc. Majoritatea absolută însă a populațiunii e compusă din oameni, cari nu pot să și așeze capitalele lor cu interese pe termine îndepărtate, ci cari sînt avisați a se folosi cât mai îngrabă de venitul după lucrul mânilor lor.“

Cu toate, că noua organizare a învățămîntului, intenționată de dl Salicis, are să răspundă dar' mai ales și vieții practice, totuși „instrucțiunea în lucrul de mîndă în scoale, nu poate ave de scop a duce pe elev la acel punct al perfecțiunii, încât să poseadă o meserie completă. În general va ajunge dacă un băiat, căpătînd o sîrmă sau placă de fer brut, sau un trunchiu de lemn, va fi în stare a face din ele uneltele cele mai simple și a le prevedea cu mănunchiuri etc., ca așa dela lucruri elementare să ajungă a executa alte lucruri mai complicate. Astfel predispozițiile pentru meserii, nu numai vor dobîndi deprinderea cu lucru, ci și interes pentru el.“ Programele vor ave dar' în această privință a răspunde la următoarele cerințe:

- 1) Continuarea învățământului actual, însă modificat;
- 2) cunoașterea și folosirea materiilor prime;
- 3) desen după relief, modelare în ghips, în lut, sculptură în piatră moale, în marmor și în lemn. Desen grafic și în tușă;
- 4) practică în general în executare, și în cunoașterea uneltelor mai obișnuite, în lucrul de măsurat, de făurărit, de strugărit, mai în urmă specializare, dacă învățământul se face în vederea unei industrii speciale;
- 5) învățământ general tehnic și specializare, după trebuință, a unei părți de învățământ, contabilitate, geografie industrială și comercială; elemente de economie politică;
- 6) schițarea cu linealul și compasul unei piese sau mașine simple, — facerea de planuri simple după mărimi fixate, crochiuri și desene cu mâna liberă, cu privire la proporții. Executare de lucrări după planuri date, în mărime fixată;
- 7) invenție, schițare, executare de proiecte simple;
- 8) morală; datorințele omului, copilul, omul muncitor, omul avut, omul în raport cu semenii săi, capul de familie, patria;
- 9) dedări; ordine în privința persoanei, în unelte, în lucru, în atelier, în școlă, în cugetare și prin urmare în întreaga purtare.

Deosebită îngrijire s'a dat desenului și modelării în lut, din motiv, că atât desenul, fie el din mână liberă, fie de artă și de ornamentală în relief, cât și modelarea constituie pentru fiitorul meseriaș, ori-care ar fi specialitatea lui, arta de a traduce corect

în faptă cugetările sale, întocmai precum o face compoziția și stilul la tinerimea, ce primește instrucție secundară.

În anul I instrucția se dă colectivă, cuprinzând toate cinci grupele de lucrări, ear' cu începerea anului al II-lea, până la finea anului al III-lea ar fi a se despărți lucrările, după aptitudinile ce unul sau altul dovedește pentru cutare sau cutare meserie. Chiar și în anii 2 din urmă însă, pe lângă cultivarea specialității, urmează a se face și exerciții din celelalte specialități, prin un turnus potrivit, dar' pe o scară mai puțin întinsă. Spesele pentru instruirea lucrului de mână se urcă în amintitul institut la 160 fr. pe an și pentru persoană. Resultatele dobândite până acum, atât în privința moralului elevilor, cât și în privința dexterității, sânt din cele mai îmbucurătoare și prin legea de instrucțiune poporală din a. 1882 lucrul de mână s'a introdus în scoale ca obiect de învățământ obligat.

Planul prescris este în general următorul:

a) pentru copiii de 7—9 ani: „1) exerciții de abilitate manuală; 2) tăiere din carton de figuri geometrice; 3) împletirea de coșuri; 4) modelarea de figuri geometrice și alte obiecte simple.

b) pentru copii de 9—11 ani: „1) lucruri diverse în carton, învăluite în hârtie colorată; 2) împletituri simple din sîrmă de fer; 3) confecționarea de lucruri din sîrmă și lemn (colivii etc.); 4) modelare de ornamente simple arhitectonice; 5) cunoașterea obiectelor mai obicinuite.

c) pentru copiii de 11—13 ani: 1) „desemn și modelare, facerea de schițe după obiecte și executarea de obiecte după schițe; 2) deprindere în folosirea uneltelor de căpătenie la lemnărit, măsurit, strugărit: rindeiu, firez,

daltă etc.; 3) aceeași deprindere cu privire la lucruri de făurire: pilă, clesce, ciocan; tăiatul și apretatul de lucruri din fer turnat."

Cu scop de a câștiga puterile didactice necesare, cu pregătire pedagogică și metodică s'a instituit un curs pentru învățatori și seminaristi sub conducerea dlui Salicis. Învățătorii, cari cercetează acest curs, care ține 8 luni, primesc leafa lor ordinară de învățător și încă o retribuție lunară de 125 franci. Canđidații pentru acest curs au fost în anul I 48 la număr.

În Belgia și Holanda există ateliere și asile cu ateliere, cari au însă în vedere numai crearea de învățacei de meseriaș, nu și scopurile curat scolare, cari țintesc la educațiune.

În Svitera lucrul de mână încă nu s'a dezvoltat în direcțiunea cultivată mai ales în Germania și Franca, deși această țeară e patria părintelui unei direcțiuni noue în pedagogie și metodică, adecă a lui Pestalozzi. Continuându-se cu mai mult, sau mai puțin succes lucrarea inițiată de Pestalozzi, de Fellenberg și Wehrli și îndreptată mai ales asupra copiilor sërmani și orfani, cu scop de a face din ei membri folositori ai societății, scoțându-i din mânilor corupțiunii, căreia ar cădè jertfă, dacă ar fi lăsați de sine, lucrul de mână s'a cultivat numai în această direcțiune, așadar nu cu privire la scopurile educațiunii și nu ca trebuință generală pentru toate scoalele și toți copiii. Între lucrările cultivate în scoalele sviterane de această natură, numite după întemeetorul lor scoale whrliane, aflăm în prima linie agricultura și horticultura, apoi țesutul, împletitul de coșuri de paie, lemnăritul și cartonagiuri. În aceste scoale elevii întră după-ce au eșit din scoala primară, va să dică ele sânt analog organizate ca scoala dela Vilette.

În Austria lucrul de mână în școală a început a se introduce la stăruințele directorului unei școli reale din Viena, E. Schwa b, a aceluia, care și-a câștigat merite mai ales și pentru introducerea grădinilor școlare și care a expus în expozițiunea universală din Viena din 1873 școala austriacă populară, în care erau și multe mijloace de învățământ executate de elevi, în atelierul școlar. O organizare mai temeinică, precum o vedurăm în Germania și Franța însă lipsesce, totuși s'au introdus în multe școli exerciții în modelare.

La noi în Ungaria se cultivă lucrul de mână în unele școli de specialitate, mai ales sculptura în lemn, țesutul și modelarea în legătură cu olăritul, nu este însă luat în privire ca obiect de învățământ în școlile populare de băieți, pentru puterea sa educativă. Dacă în unele școli populare se cultivă unele lucruri de mână, mai ales împletituri de paie și papură, aceasta se face numai din o predilecțiune a unui sau altui învățător. O organizare cu plan determinat și pe baze metodice lipsesce, purcederea fiind normată numai prin un simplu empirism, lipsit de spriginul puternic al științei pedagogice. De aceea rezultatele nici nu sânt acele, ce le-am dorit, nici în privința educațiunii, nici în privința sporirii dexterității manuale.

III.

După-ce am arătat în cele premise însemnătatea lucrului de mână în școală, pentru scopurile educațiunii și după-ce am dat un resumat despre starea acestuia cu lucrul de mână în școlile primare ale popoarelor celor mai înaintate în cultură, ne rămâne a arăta folosul practic al acestei înnoiri și pentru meserii, pentru industrie în general și pentru cea casnică în special,

precum și pentru promovarea bineistării materiale și morale a poporului.

Bunastare economică a poporului e asigurată pe lângă cultura lui intelectuală prin dezvoltarea tuturor ramurilor de producție și prin o bună echilibrare între aceasta și consumție. Și deși este adevărat, că baza o formează producția agricolă, totuși nu e mai puțin adevărat, că popoarele curat agricole, mai curând sau mai târziu devin cu desăvârșire dependente în desfacerea produselor lor, de tendințele și trebuințele, ce se dezvoltă la popoarele, cari se află în stadiul mai înaintat cultural al industriei și al comerțului. Astfel producătorul agricol, atârnat atât de condițiile elementare ale pământului și atmosferei, cât și de fluctuațiile industriale și comerciale, mult mai des vine în cazul de a nu-și vedea munca sa răsplătită după cuviință, decât industriașul, care preschimbă materiile prime în mii și mii de produse măiestrite, menite a întîmpina parte trebuințe firești, parte trebuințe ale comodității sau ale luxului. Căci industriașul, dacă nu află într-o parte de țeară condițiuni priincioase desfacerii produselor sale, mai cu înlesnire se poate muta el însuși cu producția sa la alt loc mai favorabil, sau își trimite produsele sale acolo, de unde așteaptă o mai grabnică desfacere și mai mult câștig. Fiind însă trebuințele firești și cele măiestrite ale oamenilor foarte varii, și foarte varii și mijloacele, cu cari el poartă o luptă pacinică sau mai puțin pacinică pentru existența sa, e ușor de înțeles, că pentru produsele industriale, cari ne înlesnesc ca un fel de unelte sau arme acea luptă, totdeauna se află într'un loc, sau într'altul teren de desfacere cu folos a produselor muncii.

Când popoare pe aceeași treaptă culturală își stau față în față în lupta pentru existență, șansele vor fi

mai egale și înaintările mai egale ; cu cât însă divergența în gradul de cultură este mai mare, cât atât mai nefavorabilă devine lupta pentru cel mai puțin cult, și totdeauna poporul agricol, stând în general pe o treaptă mai de jos culturală, decât cel industrial, el este în defavor în lupta pentru existență, față cu poporul industrial.

Este nu numai o părere, ci un adevăr stabilit prin fapte istorice, că cultivarea meseriilor și a industriei mici și mari a făcut d. e. pe Englezii, Germanii, Francezii etc. inmigrați în America, stăpâni ai acestui continent, pe când locuitorii indigeni, vânători și agricultori au dat tot mai mult și mai mult îndărăt, încât aproape dispar cu totul, și la noi în țeară tot cultivarea meseriilor și a industriei mici, asigurată timp îndelungat prin privilegii din un interes particular foarte bine înțeles, au făcut pe conlocuitorii noștri sași ceea-ce au fost în decurs de secol și ceea-ce sînt ađi, pe când noi Români, deși copleșitori cu numărul sufletelor, din lipsa acestei cultivări a meseriilor, am fost reduși la starea ticăloasă economică, în care am gemut earăși secol, și care își aruncă și ađi reflexele sale în starea noastră înapoiată culturală și în cea deplorabilă politică.

Adevărul acesta am început a-l înțelege și noi Români, ne-am convins din contactul dîlnic cu locuitorii mai înaintați că, starea noastră inferioară economică, politică și cu ele în legătură și dezvoltarea noastră intelectuală și etică, se va îmbunătăți numai în proporția, în care vom cultiva meseriile și industria. Meseriile și industria ne vor crea și nouă cea parte a clasei de mijloc, care încă ne lipsește, și care este nu numai scutul drepturilor omenești și cetățenești, ci și promovătoarea cea mai spornică a intereselor culturale.

Pentru industrie, care este un rezultat al ocupațiunii mai îndelungate cu meseriile, adevărat că ne

lipsească acum odată condițiile necesare pentru a putea asigura o continuitate priincioasă în lucrare și a susține cu efect concurența celor mai înaintați ca noi, la meserii însă aceste pedeci nu există și cultivându-le pe ele cu tot dinadinsul, ne creăm capitalele materiale și intelectuale necesare pentru dezvoltarea în viitor a industriei și a comerțului, care e influențat în mod însemnat de producțiunea industrială. În deceniile din urmă s'a început o îmbucurătoare mișcare, în sinul poporului român, în sensul aprețierii drepte și a îmbrățișării meseriilor. Dorința de a ne elupta, după o sclăvie economică, intelectuală și politică de sute de ani, o existență mai convenabilă demnității de om și mai onorifică în patrie, adevărat că mai la începutul erei nouă, ne-a împins prea mult în direcțiunea ocupațiunilor mai înalte intelectuale, menite a cresce sferele conducătoare, așa că am nesocotit sferile cealalte, menite a da muncitori industriali și apărători ai muncii. Chiar și în prezent încă o mare parte din țerani și din inteligența țerănească cu ceva dare de mână, fiind neclarificați asupra trebuințelor adevărate și asupra intereselor adevărate ale poporului, sau preferă a-l da pre copilul lor la școală, pentru a-l pregăti pentru vre-una din specialitățile sferei conducătoare, sau preferă a-l lăsa agricultor adese în condiții puțin favorabile, și prea puțin sunt aceia, cari s'au aibă destulă prevedere și lipsă de prejudecii pentru a pregăti pre copil pentru o mănoasă carieră de meseriaș. Contingentul de ași al tinerilor ce se aplică la meserii, e compus aproape exclusiv din copiii cei mai săraci și mai lipsiți, numai arare-ori se întemplă să afii printre ei și vre-un copil de părinți cu dare de mână; de aceea și progresul se face atât de încet, căci la meserie, ca la ori-ce altă carieră de asemenea natură, îți este cu mult mai ușoară înaintarea, dacă ai oare-care dare de mână chiar dela început,

decât dacă ești lipsit de ori-ce mijloace materiale. Aceasta este însă o împregiurare, care nu o prea înțelegem și pe care nu o aprețiam după cum s'ar cuveni.

Prin procedura amintită am ajuns ca prin producțiunea îndreptată prea mult asupra sferei conducătoare și a muncii agricole și prin prea puțina „consumțiune“ în sfera măiestriilor, să sporim prea mult concurenții la oficiile sferei conducătoare și pre cei, cari își bazează existența pe produsele pământului, în același timp, în care în sferele clasei muncitorilor meseriași, unde am putè depune un însemnat prisos de puteri, ce sub alte împregiurări ar fi disponibile spre acest scop, este lipsă de concurență. Resultatul supra-producțiunei pe cele două dintâiu terene este, că a răsărit pe de o parte un număr însemnat de oameni cu cultură pe jumătate, cari nu sânt buni nici de conducători, nici de agricultori, iar pe de altă parte sporindu-se prea mult concurenții la consumul produselor pământului, s'a produs o bucatățire prea mare a posesiunilor, care are de urmare sărăcia și lipsa. În același timp, lipsind producțiunea de puteri active în direcțiunea sferei de meserii, nu avem în această parte atâtea elemente constitutive, câte ne-ar trebui pentru a ne crea o pozițiune de mare importanță.

Sfătuiri, fie ele făcute în cuvinte cât de pëtrunđătoare, nu pot delătura răul, căci el zace oare-cum în modul de vedere al majorității poporului și o schimbare radicală spre bine se poate face numai prin ajutorul scoalei, căci ea ocupându-se de cultivarea inteligențelor tinere, le poate da mai cu succes o direcțiune anumită. Dacă scoala prin cultivarea lucrului de mână, ca obiect de învățământ pus alături cu celelalte, va dovedi ea însași prețul ce-l pune pe lucrul manual, nu numai că va contribui a ridica valoarea lucrului de mână în ochii poporului și ai meseriașilor ce avem, ci va con-

tribui chiar și la o mai dreaptă aprețiere a folosului scoalei preste tot, care ați multora pare încă ca o sarcină de delăturat cât mai îngrabă, și oameni, cari ați privesc în ocupațiunea cu meserii un ce neconvenabil, conduși de scoală, vor face în viitor alte conclusiuni și se vor grăbi a-și da pre copii la învățarea unei meserii. Aptitudinile pentru aceste nu lipsesc poporului român, din contră, unde a început a se ocupa cu ele a dovedit, că se poate pune alătura cu meseriașii ori-cărei alte poporațiuni. Ce lipsesce, este numai conducerea și concentrarea puterilor în o direcțiune mai potrivită decât până acum.

Chiar și în altă direcțiune lucrul de mână în scoală poate fi de mare folos. Mulți dintre tinerii, cari învață vreo meserie, fiind cu desevirșire lipsiți de mijloace materiale, după-ce și-au însușit puțină dexteritate în meseria ce și-au ales, se cred destoinici a se face ei lucrători de sine stătători, și în loc de a folosi timpul tineretelor, ca sodali, pentru călătorii în alte țeri, unde să lucreze la măiestri de renume și astfel să se cualifice și mai bine, se duc în cutare sau cutare comună rurală, se așează acolo ca „măiestri“ și duc o viață amărită de cârpaci. Din cauza lucrului slab ce fac, nu numai că nu sunt în stare să-și asigure o existență convenabilă, ci contribue a păgubi pe măiestrii, cari fac lucruri mai bune, dar' se înțelege și mai scumpe, și și pre țerani, cari cumpără lucrul cel eftin, însă prost și rău, prin urmare totuși mai scump decât cel bun.

Făcând scoala pre elevii sei cunoscuți cu lucrul de mână, cu condițiile în care el se produce și în care reese mai bine, mai cu gust, va contribui în mod însemnat a deștepta interesul pentru lucrare serioasă și solidă. Pe de altă parte fiind mai ușoară controla exactității și bunătății lucrului altora, dacă însuși te-ai

ocupat cu astfel de lucrare, se va contribui la aprețierea dreaptă a lucrului făcut cu exactitate și solid și astfel se vor încuraja și vor progresa lucrătorii buni, fiind prin aprețierea publicului chiar spriginiți în desfacerea mărfii lor.

Mai adaugem la aceste, că elevii scoalei populare, deprinși în lucrul de mână, în folosirea uneltelor mai obicinuite și în a materialului de lucru, nu numai că vor dispune de o dexteritate, pre care alții nu o au, ci vor fi totodată mai obicinuți și cu ordinea, cu exactitatea, cu soliditatea în lucrare și cu apucăturile speciale, cari înlesnesc lucrarea. Cumcă astfel de tineri totdeauna vor fi de măiestri preferiți ca învățacei, nu începe îndoială; car' învățaceii înșiși vedând îndată la început, că fac progres mai îmbucurător ca ceilalți, vor ave mult mai mare aplicare către specialitatea aleasă. Ear' aplicarea din inimă spre un lucru oare-care, e cea mai bună asigurare a reușitei.

În fine lucrul de mână în școală va înlesni a cunoaște aplecările speciale ale copiilor pentru una sau alta din meserii și astfel se va înlesni atât părinților, cât și copiilor alegerea meseriei, ce au să învețe, ear' prin o nimerită alegere se delătură tot șirul nesfârșit de neplăceri și nemulțumiri, cari rezultă din o alegere făcută cu grabă și rău nimerită. Afară de aceste copii, cari vor fi umblat 6 ani la școală făcând cursul regulat de învățatură de carte, și-'și vor fi însușit în același timp și dexterități manuale în școala de lucru, nu numai că întrând ca învățacei, vor pute termina în mai scurt timp învățatura meseriei și vor deveni mai harnici lucrători, dar' vor fi și mai inteligenți lucrători, ear' inteligența mai dezvoltată este și pentru meseriaș, ca pentru oricare altă chemare, o condițiune esențială, care îi înlesnesce succesul în concurența cu semenii sei.

Trecând acum dela producțiunea meserilor la producțiunea industrială, vom afla că și pentru industrie lucrul de mână în școală are mare însemnătate. Industria ocupându-se cu producerea pe o scară mai largă de produse, menite a satisface necesităților vieții, dar și cerințelor de comoditate și ale unui gust estetic mai dezvoltat, trebuie să tindă a produce nu numai mult, ci și iute, bine, cu gust și eften. Toate aceste însă nu sânt cu puțință, decât prin lucrători, cari au dexteritate manuală dezvoltată, ochi deprinși în cuprinderea formelor mai elegante și gust estetic dezvoltat, ca cu înlesnire să poată alege forma ce fie-cărui lucru convine mai bine și cucerește mai cu succes gustul publicului consumător. Industria franceză d. e. tocmai prin aceste însușiri s'a ținut atâta timp la înălțimea cunoscută și a combătut cu succes ori-ce concurență pe piețele mari ale comerțului lumii. Ear industria germană tocmai din cauză, că nu întrunia toate acele calități în grad așa mare, a fost silită a se retrage în multe locuri și a ceda locul celei franceze. Germanii înșiși recunosc superioritatea productelor industriale franceze și rapoartele puțin favorabile asupra industriei lor, precum s'a prezentat la diferite expozițiuni universale, 'i-a împințenat în timpul din urmă a folosi toate mijloacele pentru delăturarea acestei inferiorități păgubitoare economiei lor politice. Unul din mijloacele cele mai potrivite a delătura răul 'l-au aflat în întemcierea de scoale de specialitate pentru industriași, cari să sporească cultura artistică a lucrătorilor germani. Experiențele făcute însă le-au arătat Germanilor, că prin aceste scoale nu s'a realizat progresul, pe care îl doriau, fiindcă tinerii, cari cercetau aceste scoale, nu aveau pregătirea necesară. Pregătirea aceasta însă, au constatat ei, nu se poate câștiga în lucrătoria meseriașului de toate dizele, ea trebuie să aibă base mai solide, și aceste se pot

pune numai în școală și anume în școala, în care se cultivă în mod rațional, metodic desenul și lucrul de mână, mai ales modelarea.

La noi Românii adevărat este că despre o industrie de oare-care însemnătate nu este vorba de prezent și nu va fi nici în timpul cel mai apropiat, deoarece-lipsește, pe lângă altele, și condițiunea esențială pregătitoare, adică cultivarea meseriilor pe o scară mai întinsă. Aceasta însă nu este motiv, de a nu crea, chiar de pe acum, bazele industriei viitoare, prin cultivarea rațională a desenului, a dexterității în modelare, a altor lucruri manuale a cunoașterii materiilor prime ș. a. chiar cu începere din școlile primare și medii.

Lipsindu-ne nouă Românilor industria în mare, nu ne lipsesce industria de casă, deși aceasta e mai ales dezvoltată în direcțiunea lucrurilor executate de mâni femeesci. Pe când însă în școlile de fete, în cari mult puțin se cultivă lucrul de mână femeesc, avem să ne îndreptăm cu tot dinadinsul atențiunea, ca, prin cultivarea rațională a desenului și prin adunarea de modele de lucruri de mână de ale poporului țeran, cari excelează prin clasicitatea concepțiunii formelor și prin eleganța executării, să împedecăm curentul stricăcios de ași, care confecționând lucruri după jurnalul de modă sau după modele lipsite de gust, contribuie a strica gustul și a delătura modelele frumoase, cultivate de popor, — pe atunci în școlile de băieți prin lucrul de mână trebuie să dăm sau impuls la o dezvoltare mai mare a industriei de lemnărit, de împletituri de paie și de pěr, a modelării de vase și ornamente, unde aceste ramuri se cultivă chiar ași, însă în mod primitiv și insuficient, sau să atragem atențiunea asupra unor ramuri noue și rentabile de producțiune industrială casnică, cum ar fi d. e. sculptura în lemn, facerea de vase și de jucării de lemn, obiecte de carton ș. a.

La ce însemnătate poate ajunge industria de casă, ne dovedește Saxonia, unde în provincia numită Vogtland, o parte însemnată a industriei în mare de ași, mai cu seamă cea textilă, una din cele mai însemnate în Germania întreagă și despre care Dr. Louis Bein în opul „Industrie des sächsischen Voigtlandes“ Leipzig 1884 (industria provinciei saxone Vogtland), dă un detaliat și prea interesant raport, — s'a dezvoltat, cam din secolul trecut încoace, din industria de casă.

Ceea-ce prin stăruință neobosită s'a putut face în Saxonia, de ce se nu se poate, fie și în un viitor mai depărtat, face și la noi? Și de ce n'ar fi oare cu cale, ca prin stăruință rațională scoala să aibă meritul a fi pus la cale o mișcare, din care să resulte o însemnată productivitate industrială a poporului român, contribuind nu numai la promovarea bunei-stări economice în general, ci și la ridicarea nivelului culturii și la îmbunătățirea stării politice. În zilele de acum chiar, unde lipsa de principii și de caracter pare a deveni merit, unde frasa și pretenția foarte adese primează raționamentul sănătos, unde vênarea după interese materiale sub foarte diverse pretexte înădușe destul de des lucrarea îndreptată asupra câștigării de bunuri ideale, — nu putem aștepta mai cu îndreptățire scăpare din altă parte, decât dela scoala bine întocmită și bine condusă.

După-ce arătarăm însemnătatea lucrului de mână ca factor în educațiune, în promovarea meseriilor și a industriei, ne rămâne a mai aminti ceva și despre influența lui asupra vieții familiare și în timpuri de nenorociri elementare.

Contribuind ocupațiunea în general și prin urmare și lucrul de mână în special a da impulsului înăscut spre activitate al omului, o direcțiune salutară, împedcând pornirea lui spre rău, înțelegem că, făcând lucrul parte din instrucțiua scolară, ce are de scop a educa pe

om prin dezvoltarea armonică a tuturor facultăților sale, va da în același timp acestuia o direcțiune mai acomodată exigențelor vieții de toate zilele, și va contribui a face din copii oameni iubitori de lucru, acurați, exacti și iubitori de ordine. Ear' în măsura, în care vor progresa aceste virtuți cetățenesci, în aceeași măsură vor scăde viciurile contrare acestora, și se vor îmbunătăți relațiunile mai ales ale vieții în familie. Oamenii laborioși, cari nu vor căuta distracțiunea lor în petreceri păgubitoare: ca jocul de cărți, umblete la cârciumă ș. a., ci în muncă onestă și în câștig onest, vor fi totdeauna mai accesibili plăcerilor vieții familiare, vor grijii cu mai mare iubire adevărată de crescerea bună a copiilor lor și vor urî deprinderile, cari subsapă fericirea casnică și bunurile ideale ale vieții. Afară de aceste totdeauna va afla cineva într'înșii spriginitori zeloși și desinteresati ai tuturor întreprinderilor, ce țintesc la promovarea nu numai a intereselor familiei, ci ale popoului întreg, ale patriei și omenimei.

În timpuri de nenorociri elementare și de lipse produse printr'însele, lucrul manual cultivat în timpuri normale, va ave de rezultat, ca cei lipsiți, mai cu înlesnire sê-și poată câștiga prin lucrul lor de mână, subsistența până când vremuri mai bune vor permite reîntoarcerea la ocupațiunile obicnuite.

Din ori-ce parte vom privi dar' lucrul de mână, el numai folos ne poate aduce, și prin urmare nu poate încapè îndoială asupra întroducerii lui în scoale, fie primare, fie secundare, alătura cu celelalte obiecte de învățământ.

IV.

Remâne acum întrebarea de deslegat, ce principii sê ne conducă la întroducerea lucrului de mână în scoalele noastre, ce specialități sê se cultive, în ce întindere, după care metod și prin ce mijloace?

Răspunsul la aceste întrebări direct sau indirect este dat în desfășurările premise, totuși pentru a nu lăsa îndoială asupra unui sau altui punct din întrebările amintite, vom reasuma pe scurt cele discuse până acum și vom face concluziunile trebuincioase.

Scoala primară sau poporală alături de scoalele medii având de scop a forma oameni, va să dică a desvolta în mod armonic toate facultățile intelectuale, morale și fizice și a pune baza pentru o viață mai tîgînită, fie ori-care chemarea ce se va cultiva, dela sine se înțelege, că trebuie să rămână nealterată în privința organizațiunii fundamentale. Recomandând introducerea lucrului de mână în scoalele de băieți, nu ne poate fi scopul a delătura alte obiecte de învățămînt, recunoscute după starea cunoscințelor noastre de aci ca folositoare întru ajungerea scopului ideal al scoalei, ba nici chiar a le reduce în măsură, încât să nu mai poată exercita influența dorită asupra educațiunii; din contră chemarea lucrului de mână o înțelegem așa, ca el să contribuie, alături de celelalte obiecte de învățămînt, ca un nou și puternic mijloc chiar la realizarea mai cu înlesnire a scopului scoalei. De aici urmează, că nu vom da lucrului de mână în școală o întindere atît de mare, încât să se facă cu neputință tractarea obiectelor de învățămînt adoptate în măsură ce se pretinde dela plaurile de învățămînt, și nici nu-l vom cultiva așa, încât să apară ca și când am intenționa a pune școala exclusiv în serviciul trebuințelor practice ale societății, sau al intereselor materiale. Convinși însă despre efectele lui binefăcătoare atît asupra formării caracterului, cât și asupra îndemnării pentru trebuințele vieții casnice și cetățenesci, nu vom întărzi a folosi în școală și acest mijloc, căci ea este și trebuie să fie o instituțiune menită a face din copii bărbați harnici a suporta lupta pentru existența lor în această lume reală și în im-

pregiurările date. Să nu aibă dar' nimeni teamă, că introducând lucrul de mână în școală, am face din ea un institut, care ar fi numai în folosul meseriașilor și ar neglige cultura fundamentală, care formează baza pentru toți deopotrivă.

Precum dar' în școala pentru cultură generală, din celelalte obiecte de învățământ teoretice, nu dăm decât elemente, cunoștințe propedeutice, rămânând ca fiecare, cunoștințele speciale ale chemării sale să și le câștige prin experiența vieții sau în școale de specialitate, așa și lucrul de mână, nu are să fie astfel tratat și complectat, încât din școală să ese meseriași sau industriași de specialitate. Ținta la care trebuie să nisuiem poate și are numai să fie, ca sau să înzestrăm pre elevi cu cunoștințe elementare, teoretice și practice, cari, intrând ei în urmă ca învățacei la vreo meserie sau industrie, să-și facă mai capabili a-și însuși sub conducerea măiestrului, mai curând și mai cu succes practicele speciale ale măiestriei, sau să punem pre aceia dintr'înșii, cari nu se vor face meseriași, în pozițiune a-și pute ei înșiși confecționa lucrurile mai de trebuință în economia casnică, a aprea după adevărata lor valoare lucrurile ce li le fac alții și a dobândi aptitudini, cari dezvoltate mai departe, să ajungă pentru cultivarea vre unui ram de industrie de casă, care să fie de folos atât în timpuri normale, cât și mai ales, și în timpuri de crise. Pus dar' lucrul de mână alăturarea cu celelalte obiecte de învățământ, ca mijloc pentru complectarea creșterii copiilor poporului, urmează mai departe, ca el să fie accesibil tuturor elevilor școlii, fără a li se impune taxe sau didactre.

După-ce am stabilit principiul, care să ne normeze la introducerea lucrului de mână în școală, trebuie să stabilim și specialitățile, ce ar fi să se cultive. Luând în privire principiul normativ pentru înțroducere, vom

avè sè cultivăm în general astfel de specialități de lucru de mână, cari se pot preda colectiv unei clase sau grupe întregi de elevi, mai departe pre acele, cari sînt capabile a deștepta mai mult interesul pedagogic, contribuind la realizarea scopurilor educațiunii și în fine acele, cari oferă mai multilaterale exerciții fundamentale, ce pot servi unui șir întreg de specialități. După experiențele făcute în Germania, Franca, Suedia ș. a. ca mai corespunzătoare scopului educațiunii și multilateralității exercițiilor, s'au dovedit: lucrările de lemnărit (măsărit, strugărit, sculptură în lemn), lucrările de făurărit și împletituri de sîrmă, modelare în ghips și lut, lucrări în carton și împletituri de paie, la cari se adaugă lucrările de grădinărit și de agricultură. Alte lucrări ca: cele făcute cu firezul conturier (Laubsäge), țesutul, torsul, scărmănatul de lână, deși folositoare mai ales în asile, orfanotrofii etc. ca mijloace de ocupațiune, fiind prea mecanice, nu spriginesc scopul educațiunii și al multilateralității dexterităților, pentru aceea nici nu vor fi apte a se introduce în școală.

Determinând mai sus exercițiile de lucru în mână, ca exerciții propedeutice, am determinat indirect și întinderea, în care ele au sè fie predate. O margine fixă, preste care sè nu se treacă, se înțelege nu se poate stabili. Întinderea mai mică sau mai mare, adecă specializarea mai restrînsă sau mai largă a exercițiilor manuale se va orienta după întinderea ce se dă celorlalte obiecte de învățămînt, după obiectele ce ele oferă pentru materializare prin lucru, după timpul, de care dispune școala și după împregiurările locale, căci e de înțeles, că tractându-se celelalte obiecte în mai mare întindere și oferind prin urmare mai multă ocaziune de a materializa obiecte și stări culturale amintite într'insele, că avînd mai mult timp la dispozițiune și

lucrul de mână se va pute face mai cu temei, precum si, că în regiuni unde, deși poate mai puțin perfect se cultivă vr'un ram de industrie de casă, sau unde produse prime anumite indică vreo specialitate anumită industrială, aceste se vor considera cu deosebire. Nici într'un cas însă exercițiile nu se vor specializa astfel, ca să dea amănuntele meseriei sau industriei complete.

Pentru-ca efectul dorit să se poată ajunge pe deplin, va trebui ca și lucrul de mână să se predea în școală, asemenea celorlalte obiecte de învățământ, în mod metodic. Metodica specială a lucrului de mână, adevărat că până acum nu este stabilită în amănuntele sale, sînt însă stabilite principiile generale pedagogice, cărora și lucrul de mână are să se acomodeze.

Aceste principii și aplicarea lor în practică însă numai bărbați cu cultură pedagogică le cunosc după cum trebuie. Și lucrul de mână dar', numai atunci va prospera și va aduce roadele sale, dacă va fi predat în mod metodic de puteri didactice cu cultură pedagogică teineică, căci numai aceste vor să echilibre ocupațiunile lucrului de mână cu celelalte ocupațiuni spirituale și a le aduce unele cu altele în legătura folositoare prosperării amândoror.

Aplicarea de măiestri-meseriași ca instructori este necorespundătoare, pentru-că lor le va lipsi în cele mai multe cazuri tactul pedagogic, care să-i orienteze asupra căii, prin care să aducă lucrul de mână în armonia trebuincioasă cu celelalte obiecte de învățământ și cu scopul școlii preste tot.

Numai în mod extraordinar s'ar pute admite măiestri-meseriași, ca instructori, și anumit, când ar fi o persoană cu cultură pedagogică inițiată într'atât în lucrul muncii, încât ea să poată conduce și controla instrucția aceluia.

Acomodându-se în general metodică lucrului de mână prescrierilor metodice pentru celelalte obiecte, ar fi să se înceapă lucrul de mână cu deprinderi ușoare, simple, acomodate vârstei chiar din clasa I-ă. Aceste deprinderi, analoge celor din grădinile de copii froebeliane, s'ar varia și complica în anii 2 următori, pentru a trece în clasele următoare în deprinderi veritabile cu lucrul de mână, cu uneltele obicinuite de meseriași. Cu cât se apropie mai mult sfârșitul instrucției teoretice, cu atât mai mult se va apropia și lucrul de mână de specialități anumite.

Dacă introducerea lucrului de mână se va face consecutiv începând cu clasa I-ă și continuându-se în anii următori pe rând în clasele următoare, se va asigura o tractare metodică a lui, care ar fi cu neputință, dacă el dintr'odată s'ar introduce în toate clasele școlii. Ear' dacă lucrul de mână cu modificările cerute de natura împregiurărilor, va să țină mai apropiat de specialitățile profesionale, s'ar continua și s'ar cultiva cu îngrijire în școlile așa numite de repetiție, în cari intră cei eșiți din școala primară, atunci nu numai s'ar pute da lucrului de mână o întindere mai mare, ci s'ar câștiga însemnate foloase pentru practica vieții și s'ar crea pentru aceste școlii o basă mai solidă și un titlu de existență, cari ați sânt cam îndoielnice.

Având în fine a aminti ceva și despre mijloacele, prin cari se susținem lucrul de mână în școală, le vom așeza pre aceste în două grupe: intelectuale și materiale. Înțelegem prin cele dintâiu pre acele, cari se facă cu puțință introducerea și predarea lucrului de mână în școală în conformitate cu scopurile școlii: adevă puterile didactice, ear' prin cele din urmă localitățile, uneltele și materialul de lucru.

După starea actuală a împrejurărilor, introducerea lucrului de mână în scoalele noastre nu s'ar pute face, lipsind învățătorii calificați în special pentru acest scop. Pentru a face începutul trebuie dar' să ne îndreptăm privirile asupra institutului, în care se cresc fiitorii învățători. Aici ar trebui mai întâiu introdusă instrucția lucrului de mână, pentru a da fiitorilor învățători ocaziune a se ocupa înșiși cu această specialitate în practică și a cunoaște totodată și metodică ei. În 3, respective în 4 ani ai cursului pedagogic, câte 2 oare pe săptămână ar ajunge pentru inițierea corăspunătoare a candidaților de învățători. Ear' pentru învățătorii mai vechi, s'ar pute institui cursuri suplimentare în ferii, cu scop de a-i introduce și pe dinșii în deprinderile manuale și în metoda predării lor. Acum odată și cursul ordinar și cel suplimentar ar ave să fie facultativ. Pentru a pute însă cultiva lucrul de mână în institutul pedagogic, trebuie să se creeze înainte de toate puterile didactice necesare acestuia.

Două căi am pute să urmăim în această privință. După cum am amintit s'au instituit în Germania în diferite locuri cursuri de câte 6 săptămâni în ferii, în Franca cursuri de 8 luni, cu scop de a face proviziunea necesară cu puterile didactice în scoale. La început s'au cultivat în Germania în aceste cursuri toate specialitățile, de toți cursierii, mai în urmă s'au convins însă cei competenți, că timpul e prea scurt pentru a fi cineva cu succes inițiat în toate specialitățile cu lucrul în sine și cu metodică lui, pentru aceea în cursul din anul curent din Lipsca d. e., la care au participat și cei 3 compatrioți sași, 2 din Sibiu și 1 din Bistrița, fie-care cursier a avut a-și alege una sau cel mult două specialități, ca astfel fiind mai mărginit în cercul de lucrare, să o poată pătrunde mai bine. Mergând deci pe această cale și noi, ar trebui să tri-

mitem 2 sau 3 inși, cari participând la aceste cursuri se cultivate specialități diferite, așa ca, combinând apoi activitatea lor în institutul pedagogic, se facem cu puțință instruirea candidaților de învățatori în specialitățile, ce vor avea a le preda și în scoalele primare etc.

Dacă la acestia s'ar pute adauge unul, care se-'și fi făcut cursul în un institut din Franca, am avea avantajul de a cunoaște și mai bine cestiunea și a ne iniția totodată în modul francez de producțiune industrială, care are renumele de a fi mai perfect decât cel german.

Calea cealaltă ar fi, ca, după-ce lucrul de mână, cum amintirăm mai sus, este introdus ca obiect facultativ la unele seminare pedagogice din Saxonia, se trimitem, după ideea colegului profesor Ioan Popescu, pre un tiner cvalificat la un astfel de seminar pedagogic, ca urmând cursul întreg regulat, se-'și însușească nu numai cunoștințele pedagogice ce se predau acolo, ci și lucrul de mână, atât cu privire la executare cât și cu privire la metoda lui. Cu această modalitate am ajunge a întâmpina și altă necesitate destul de importantă și de urgentă. Institutul nostru pedagogic adevă, va trebui să iee din ce în ce o dezvoltare tot mai mare și anumit să îngrijească mai bine decum a putut-o face până acum de exercitarea candidaților de învățatori în predarea obiectelor de învățământ în școală prin lecțiuni, ce le vor face până-ce se află în seminar la învățatură. Școala de practică, care de present este încă în o stare oare-cum embrională, trebuie ridicată la adevărata ei valoare și pentru a ajunge la acest scop, face trebuință de un învățator cu temeinică cultură pedagogică și metodică, teoretică și practică. Un tiner deci, ce s'ar cultiva în unul din amintitele seminare saxone, ar pute face, întors în patrie, duplul serviciu de învă-

țător de lucrul de mână și de învățător la scoala de practică.

Cât pentru mijloacele materiale ar fi a se lua în considerare localitatea pentru instituirea atelierului, uneltele și materialul de lucru. Localitatea de atelier, una sau două, deosebite de salele de prelegeri, ar trebui să fie destul de spațioase pentru a cuprinde nu numai pre toți elevii unei clase sau despărțământ, ci și mesele, la cari ei să lucre, dulapurile pentru conservarea lucrurilor săvârșite, uneltele neapărat trebuincioase pentru fiecare elev, precum și uneltele menite pentru folosirea generală a tuturor elevilor și în fine materialul de lucru. Luând de basă indicările din cartea lui Elm asupra cursului condus de dînsul, spe-sele pentru unelte și materialul de lucru în speciali-tățile amintite în reasumat și pentru 36 participanți ar face cam 700—800 marci, ceva peste 300—400 fl. v. a., în anul pînă; în anii următori prețul s'ar re-duce în mod însemnat, deoarece-ce uneltele procurate pot face servicii mai mulți ani.

Cu aceste credem a fi dat toate indicele necesare pentru aprețierea cestiunii lucrului de mână în scoala de băieți. Adevărat este însă, că desfășurările pămise nu au dat răspuns la însărcinarea veneratului consistor, de a se face raportul și propunerile așa, ca cu înce-perea anului scol. 1884/5 să se poată începe instrucția în lucrul de mână în institutul pedagogic. Ele însă, așa precum sînt depuse în elaboratul present, cuprind totodată și justificarea pentru-ce nu s'a putut face un astfel de răspuns. Cestiunea fiind de importanță prin-cipială pedagogică și economică-socială pe de o parte, ear' pe de alta o cestiune de dat mai recent, ea nu a dobândit încă întreaga sa dezvoltare, încât să permită o deslegare grabnică și fără deosebită chibzuire.

Pentru aceste motive am ținut de trebuință ca, înainte de toate, să fim lămurii asupra importanței obiectului, asupra folosului lui pentru educație și pentru viața practică, asupra legăturii, în care trebuie să fie adus cu școala de învățământ, asupra obiecțiilor, ce se pot face în contra-și asupra jertfelor materiale, ce cere dela noi. Căci numai cunoscând bine toate aceste, putem face pașii necesari pentru punerea în lucrare, fără a risca de a face greșeli și cheltuieli zadarnice și fără a periclita esența prin forme neconvenabile.

Ne măgulim cu speranța, că cei competenți nu vor întârzi a dispune cele trebuincioase pentru realizarea chestiunii în înțelesul celor cuprinse în acest raport, bine știind, că spesele ce se vor face în această privință atât cu exmisiunile, cât și cu procurarea uneltelor, a localului, a materialului și cu salarisarea puterilor didactice, vor fi spesele cele mai productive ce se pot face, căci prin ele se pune temelul unei creațiuni, care, contribuind la sporirea puterii productive a poporului român și prin aceasta la prosperarea lui intelectuală, morală și materială, va da un puternic avânt culturii lui și va contribui la un mai fericit viitor.

